

ISSN 2311-4509 (print)
ISSN 2311-4517 (online)
ISSN 2311-4517 (online)

Науковий огляд

Научное обозрение Scientific review
Przegląd naukowy

№ 7(79)

Київ 2021

НАУКОВИЙ ОГЛЯД

SCIENTIFIC REVIEW

№ 7(79), 2021

№ 7(79), 2021

ЗАСНОВАНО У 2013 РОЦІ

WAS FOUNDED IN 2013

ВИХІД З ДРУКУ: ДЕСЯТЬ РАЗІВ НА РІК

IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR

**СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
СЕРІЯ КВ № 20878-10678P**

**CERTIFICATE OF STATE
REGISTRATION
KB № 20878-10678P**

Засновники

Founder

Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»;
Люблінський технологічний університет (Люблін, Польща)
кафедра економічної теорії Львівської комерційної академії;
кафедра суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету;
кафедра філософських та соціальних наук Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського Національного торговельно-економічного університету;
Інститут наукового прогнозування (м. Київ);
Інститут реклами (м. Київ);

Center for International Scientific Cooperation "TK Meganom";
Lublin University of Technology, Lublin (Poland)
Department of Economics, Lviv Academy of Commerce;
Department of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University;
Department of Philosophy and Social Sciences Chernivtsi Trade and Economics Institute Kyiv National Trade and Economic University;
Institute of Scientific Forecasting (Kyiv);
Universities' Institute of Advertising (Kyiv);
NGO "Association "Analitikum" (Vinnytsia);
International Society for Human Rights (Ukrainian section);

Громадська організація "Асоціація "Аналітикум" (м. Вінниця);
Міжнародне товариство прав людини (Українська секція);

Електронна версія журналу
<http://www.naukajournal.org>

The electronic version
<http://www.naukajournal.org>

Редакційна колегія:

Економічні науки

- Барський Юрій Миколайович, доктор економічних наук, професор, Луцький Національний технічний університет;
- Швець Наталія Романівна, доктор економічних наук, професор, директор Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ "Університет банківської справи";
- Шевчук Андрій Васильович, доктор економічних наук, професор, Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету;

- Вдовенко Наталія Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ;
- Загорна Тетяна Олегівна, доктор економічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Храпкіна Валентина Валентинівна, доктор економічних наук, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Коваль Л. М. кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький кооперативний торговельно- економічного інститут;

Медичні науки

- Бочаров Василь Андрійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фармацевтичних і косметологічних технологій, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Пекліна Галина Петрівна, доктор медичних наук, професор, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Бочарова Вероніка Володимирівна, кандидат медичних наук, Одеський національний медичний університет;
- Лебедюк Михайло Миколайович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри дерматології та венерології, Одеський національний медичний університет;
- Куц Лариса Вікторівна, доктор медичних наук, доцент, завідувач курсом дерматовенерології, клінічної імунології, алергології, Медичний інститут Сумського державного університету;

Технічні науки

- Вальдемар Вуйцик, доктор технічних наук, професор, Люблінський технологічний університет;
- Барановський Віктор Миколайович, доктор технічних наук, професор, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
- Гого Володимир Бейлович, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри Природничих наук, Донецький національний технічний університет;
- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор технических наук;

Політичні науки

- Корнієнко Валерій Олександрович, академік Української академії політичних наук, президент Асоціації "Аналітикум", доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Денисюк С. Г., доктор політичних наук, кафедра суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Ткач Олег Іванович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Докаш О. Ю., кандидат політичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Історичні науки

- Ореховський В. О., доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських і соціальних наук Чернівецького торговельно - економічного інституту Київського Національного торговельно - економічного університету;

- Коцур Надія Іванівна, доктор історичних наук, професор, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності;
- Юрій М. Ф., доктор історичних наук, професор, академік АН України, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Циганенко Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, декан факультету української філології та історії, завідувач кафедри всесвітньої історії;
- Робак Ігор Юрійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук, Харківський національний медичний університет;
- Нікітенко Костянтин Вікторович, доктор історичних наук, завідувач кафедрою менеджменту мистецтва, Львівська національна академія мистецтв;
- Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет;
- Безаров О. Т., кандидат історичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Філософські науки

- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор філософських наук;
- Чікарькова М. Ю., доктор філософських наук, професор, кандидат філологічних наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича;
- Андрієнко Олена Володимирівна, доктор філософських наук, професор, Донецький національний університет, доцент кафедри філософії;
- Дулин Петро Георгійович, доктор філософських наук, Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, завідувач кафедри філософії;

Правові науки

- Криницький Ігор Євгенович, доктор юридичних наук, професор, завідувач науково- дослідної лабораторії № 1, Науково-дослідний інститут фінансового права;
- Гумін Олексій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного Університету «Львівська Політехніка»;
- Биков А. Н., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України;

Педагогічні науки

- Бельмаз Ярослава Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології , "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради;
- Власенко Катерина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Донбаська державна машинобудівна академія;
- Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;
- Кожевников Віктор Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Тарнопольський Олег Борисович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля;

- Полубоярина Ірина Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського;
- Амурський Е. Е., кандидат педагогічних наук, директор Інституту наукового прогнозування, академік МАБЕТ;
- Антонович Є. А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами;

Психологічні науки

- Волженцева Ірина Вікторівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Макіївського економіко-гуманітарного інституту;
- Симоненко Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;
- Мурат Еліоз, Ondokuz Mayis University, Yasar Dogu Faculty Of Sport;

Мистецтво та мистецтвознавство

- Станіславська Катерина Ігорівна, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;
- Сізова Олена Равільєвна, доктор мистецтвознавства, професор, Державна бюджетна освітня установа вищої освіти «Південно-Уральський державний університет мистецтв ім. П.І. Чайковського»;
- Прокопова Наталія Леонідівна, доктор культурології, доцент, декан факультету режисури і акторського мистецтва, Кемеровський державний інститут культури;
- Пучков Андрій Олександрович, доктор мистецтвознавства, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Круль Петро Франкович, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім.В.Стефаніка;
- Прищенко Світлана Валеріївна, доктор наук у галузі дизайну, професор кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами, член Спілки дизайнерів України;
- Русудан Кварацхелія, доктор мистецтвознавства, Кавказький Міжнародний університет, Грузія;
- Куц Євген Вадимович, кандидат мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;

Філологічні науки

- Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої освіти України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства;
- Іваницька Наталія Борисівна, доктор філологічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, завідувач кафедри сучасних європейських мов;
- Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;

Географічні науки

- Ільїн Леонід Володимирович, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Журнал зареєстровано в міжнародному каталозі періодичних видань
Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Міжнародна індексація журналу:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

РИЦ SCIENCE INDEX
РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ
Science Index

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

РОЗДІЛ І. ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.1

УДК 346.2; 346.3; 346.5

КОРПОРАТИВНА ФОРМА ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

студентка, Валерія Волошина

<https://orcid.org/0000-0002-5958-6400>

e-mail: leravoloshyna123@gmail.com

Інститут права Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка, Україна, Київ

Стаття присвячена визначенню поняття та специфіки корпоративної (інституційної) форми державно-приватного партнерства. Виявляються ключові ознаки, моделі, засоби саморегулювання, система інтересів, стан правового забезпечення саморегулювання у відносинах державно-приватного партнерства, проблеми та необхідність закріплення даної форми в національному законодавстві, а також переваги та недоліки корпоративної (інституційної) форми державно-приватного партнерства. Крім цього, окремо розглядається така модель державно-приватного партнерства як корпоратизація або акціонування підприємств з урахуванням зарубіжного досвіду та наводяться приклади її застосування в багатьох країнах світу.

Ключові слова: державно-приватне партнерство (ДПП), інституційна (корпоративна) форма ДПП, засоби саморегулювання ДПП, угода ДПП, установчі та внутрішні документи, корпоратизація, акціонування підприємств.

студентка, Валерия Волошина. Корпоративная форма публично-частного партнерства / Институт права Киевского Национального Университета имени Тараса Шевченка, Украина, Киев

Статья посвящена определению понятия и специфики корпоративной (институциональной) формы государственно-частного партнерства. Выявляются ключевые признаки, модели, средства саморегулирования, система интересов, состояние правового обеспечения саморегулирования в отношениях государственно-частного партнерства, проблемы и необходимость закрепления данной формы в национальном законодательстве, а также преимущества и недостатки корпоративной (институциональной) формы государственно-частного партнерства. Кроме того, отдельно рассматривается такая модель государственно-частного партнерства как корпоратизация или акционирование предприятий с учетом зарубежного опыта и приводятся примеры ее применения во многих странах мира.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство (ГЧП), институциональная (корпоративная) форма ГЧП, средства саморегулирования ГЧП, соглашение ГЧП, учредительные и внутренние документы, корпоратизация, акционирование предприятий.

V. Voloshyna, Master's student, Corporate form of public-private partnership / Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv

The article is devoted to the definition of the concept and specifics of the corporate (institutional) form of public-private partnership. The key features, models, means of self-regulation, systems of interests, the state of legal support of self-regulation in public-private partnership relations, problems and needs of enshrining this form in national legislation, as well as advantages

and disadvantages of corporate (institutional) forms of public-private partnership are identified. In addition, such a model of public-private partnership as corporatization or corporatization of enterprises is considered, taking into account foreign experience, and examples of its application in many countries are given.

Key words: public-private partnership (PPP), institutional (corporate) form of PPP, means of self-regulation of PPP, PPP agreement, constituent and internal documents, corporatization, corporatization of enterprises.

Вступ. Запровадження корпоративної (інституційної) форми державно-приватного партнерства (далі - ДПП) в Україні та закріплення такої форми на законодавчому рівні стало би поштовхом для покращення та більшого залучення суб'єктів господарювання для співробітництва з державою через засіб публічно-приватного партнерства. Адже публічно-приватне партнерство є необхідною потребою забезпечення інтересів суспільства (як публічних, так і приватних) через взаємодію державних та приватних партнерів, у цьому випадку інституційна форма дала б широкі можливості для ефективною та швидкої реалізації проектів.

Дослідженню питання державно-приватного партнерства, зокрема й інституційної форми ДПП, присвячені низки робіт видатних науковців, таких як: Вінник О.М., Белкін Л.М., Кнаус В.В., Луць В., Агроскін В.О., Гриневецький С., Попович Д.В., Шилепницький В.І., Островський І.А., Костюк В.Д., Сороченко А., Полоник О., Хєда С. та багато інших. Автори звертають увагу, що врегулювання відносин ДПП на законодавчому рівні наявне в більшості країн розвинених ринкових відносин та перехідної економіки. Поширення ДПП як особливої форми співробітництва держави/територіальної громади (в особі уповноважених органів) із підприємництвом та нормативно-правове регулювання пов'язаних із ним

відносин зумовлене ефективністю такого партнерства та формуванням громадянського суспільства, що безпосередньо пов'язане з розвитком будь-якої правової держави.

Метою статті є визначення поняття, специфіки, моделей та засобів саморегулювання корпоративної (інституційної) форми ДПП. Дослідження даної форми відбувається через призму врахування зарубіжного досвіду із подальшою можливістю її широкого застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вінник О.М. визначає інституційну (корпоративну) форму ДПП як форма партнерства, яка забезпечує реалізацію проектів такого партнерства через створення та/або спільну участь державного та приватного партнера в господарській організації корпоративного типу (зазвичай акціонерному товаристві) зі спрямуванням діяльності останнього саме на виконання зобов'язань за угодами [1].

У свою чергу, п. 3 ст. 1 Закону Латвії “Про публічно-приватне партнерство” розуміє під корпоративним (інституційним) ППП такий тип партнерства, за якого співробітництво між секторами державним і приватним відбувається шляхом створення спільного підприємства відповідно до встановлених законом процедур з метою виконання укладеного між публічним і приватним партнерами договору (щодо державних закупівель чи концесії) [2].

Ключовою ознакою інституційного партнерства є використання господарської організації зі статусом юридичної особи, що забезпечує реалізацію його проектів. Дана організація контролюється публічним і приватним партнерами, відносини між якими встановлюються договором партнерства, зокрема такими можуть бути засновницький договір (спільне заснування організації), або угода акціонерів-партнерів (використання діючого товариства) шляхом набуття його учасниками

(або одним з них) відповідної частки в статутному капіталі. Такий правочин має визначати основні засади фінансування й реалізації проектів ППП, участь цьому кожного з партнерів та особливості реалізації ними своїх корпоративних прав [3]. Світовій практиці відомі різні моделі інституційної (корпоративної) форми ДПП (ППП):

1. створення партнерами акціонерного товариства, до якого згодом залучаються акціонери-інвестори (статті 96 і 98 Закону Словенії про ППП, ст. 84 Закону Латвії) [4; 2];
2. набуття одним з партнерів акцій у товаристві, що контролюється іншим партнером: приватним – у державному АТ (ст. 84 Закону Латвії) і державним – у приватному АТ (статті 96 і 98 Закону Словенії) [4; 2];
3. покладення на певне АТ функцій щодо забезпечення реалізації проектів ДПП (статті 17, 18 Закону Фіджі про ППП) під контролем держави і з можливістю ініціювання прокурором захисту в судовому порядку публічних інтересів у відносинах такого партнерства (ст. 19) [5].

Вибір інституційної (корпоративної) форми ДПП/ППП залежить від декількох обставин: 1) створення державним і приватним партнерами спільного підприємства; 2) виконання приватним партнером визначених видів діяльності, які дозволяється виконувати спільному підприємству за його участю; 3) покладення низки функцій на спільне підприємство щодо управління ППП згідно з угодою партнерства й порядком, закріпленим у законодавстві.

Інституційне партнерство передбачає таку універсальну форму додаткового інвестування як АТ, мета діяльності якого полягає у реалізації проектів ДПП. Участь в АТ акціонерів-інвесторів передбачає особливі умови управління, де вирішальні питання щодо реалізації проектів ППП належать до компетенції партнерів, та особливі форми

захисту інтересів акціонерів-інвесторів, що може слугувати перевагою в порівнянні з не значною роллю в управлінні партнерством. Визначення приватного партнера повинно здійснюватись відповідно до спеціальних вимог (за їх наявності), закріплених у відповідних положеннях Закону про ДПП/ППП або інших актах законодавства (про АТ, про концесії, про спеціальні договори, які опосередковують регулювання відносин корпоративного ППП, про державні закупівлі). Варто вказати, що в даному випадку Закон про ДПП/ППП має вважатися основним, адже він встановлює особливості застосування інших актів законодавства. З огляду на наведене, можна зробити висновок, що інституційне партнерство - це більш складна форма ДПП, ніж суто договірне партнерство, адже при його застосуванні враховуються публічні, приватні інтереси, а також інтереси самої організації, яка опосередковує таке ППП. Варто вказати, що першочерговим є все-таки публічний (загальний) інтерес, адже за допомогою ППП здійснюються суспільно-значущі проекти, проте при цьому приватні (спеціальні) інтереси обов'язково мають враховуватися також (наприклад, надання низки гарантій приватному партнерові у ході реалізації відповідних проектів) [3]. Приватний інтерес дає змогу для розвитку конкурентоспроможності, залучення інвестицій, отримання прибутку, що впливає на розвиток національної економіки дуге позитивно [6]. У даному випадку задля ефективного врахування і забезпечення усіх категорій інтересів варто належним чином врегулювати відносини ППП на законодавчому рівні, враховуючи таку особливу форму як корпоративна, слідкувати за дотриманням прав, обов'язків, визначених законом і договором, а у випадку порушення зобов'язань застосовувати відповідні санкції.

Окрему увагу варто звернути на засоби саморегулювання, які використовуються при корпоративній (інституційній) формі ППП та надають широкі можливості (порівняно із договірним ППП) для контролю

за виконанням покладених зобов'язань. *Такими засобами є:* 1) засновницький договір або угода акціонерів-партнерів; 2) установчі та внутрішні документи спільного підприємства, саморегулівних організацій (поєднання делегованого державного регулювання та саморегулювання); 3) акти органів влади, які регулюють питання ППП; 4) акти рекомендаційного характеру.

Оскільки Закон “Про ДПП” не містить навіть згадки ні про інституційне ДПП, ні про засоби саморегулювання відносин ДПП, то Вінник О.М. пропонує заповнити цю прогалину, доповнивши його відповідними положеннями про:

- основні засади використання інституційного ДПП;
- роль та засоби саморегулювання такого ДПП;
- співвідношення саморегулювання із державним регулюванням у сфері ДПП;
- ключові вимоги до засобів саморегулювання, включно з істотними умовами угоди ДПП, вимогами до статуту інституційного ДПП;
- роль рекомендаційних актів: рекомендацій щодо встановлення відносин ДПП, примірних угод ДПП, примірного статуту СП партнерів тощо [7].

Окремого дослідження потребує питання такої моделі ДПП як *корпоратизація або акціонування підприємств*, яка знайшла своє відображення переважно в англійських джерелах, що надає змогу: зберегти контрольний пакет акцій або частки у статутному капіталі у державній власності та створити можливість залучення приватних коштів від інвесторів; забезпечити контроль держави у прийнятті важливих (стратегічних) рішень підприємством; відчужити весь пакет акцій та втратити контроль держави за таким підприємством. Корпоратизація передбачає перетворення державного підприємства в акціонерну компанію та залучення до участі в ній приватного інвестора,

забезпечуючи рівноправну участь партнерів у спільному підприємстві. Така модель часто застосовується для реалізації суспільно-значущих проектів, зокрема у сферах освіти, транспорту, теле- та радіомовлення, комунальних послуг, житлового будівництва та забезпечується шляхом будівництва, експлуатації, проектування, тимчасового володіння акціями, фінансування. Яскравими прикладами корпоратизації є проекти: *Enwave* (навколишнє середовище, водозбереження), *Teranet* (фінансові послуги, доступ до інформації з метою запобігання шахрайству), *Міжнародний аеропорт Ванкуверу* [1].

Висновки. Отже, з огляду на вищенаведене, як висновок можна виділити переваги та недоліки такої форми ППП як корпоративна (інституційна). Зокрема *перевагами корпоративної форми ППП є:*

1. можливість залучення інвестицій не лише партнерів, а й акціонерів-інвесторів і навіть облігаціонерів;
2. можливість забезпечувати належне виконання зобов'язань приватним партнером через участь спонсора (бере участь у фінансуванні приватного партнера);
3. широкі можливості приватного сектора для кращого результату у разі управління інфраструктурними проектами (комерційні підходи для вирішення нагальних проблем; ефективне управління через поліпшення підзвітності тощо);
4. передбачення акціонерною угодою широкого кола питань, таких як вирішення конфліктів, розподіл витрат, умови та завдання проекту, випуск та передання акцій, управління проектом, порядок ухвалення рішень, умова про неконкуренцію;
5. приватному сектору вдається покращити ті галузі інфраструктури, в яких не завжди вдало спрацьовує механізм державних закупівель (будівництво залізниць).

У свою чергу, *недоліками корпоративної (інституційної) форми ППП є:*

1. створення економічної концентрації, яка має і значний негативний вплив;
2. конфлікти між партнерами призводять до неможливості досягти мети проекту або виконати його взагалі;
3. порушення інтересів інвесторів не дає змогу розмістити додаткові акції облігацій.

Література:

1. Вінник О.М. (2012). Корпоратизація як модель інституційного державно-приватного партнерства. *Право і громадянське суспільство*, 1, 15-21.
2. *Про публічно-приватне партнерство 2019* (Сейм Латвії). Вилучено з <https://likumi.lv/ta/en/en/id/194597-law-on-public-private-partnership>
3. Вінник О.М. (2011). Інституційна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового регулювання. *Актуальні питання інноваційного розвитку*, 1, 6-19.
4. *Про публічно-приватне партнерство 2006* (Парламент Словенії). Вилучено з <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/slovenia-public-private-partnership-act-zjzp-2006>
5. *Про публічно-приватне партнерство 2006* (Парламент Фіджі). Вилучено з https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/sites/ppp.worldbank.org/files/ppp_testdumb/documents/fiji_concessions_act_2006_english.pdf

6. Сороченко А. (2019). Співвідношення корпоративних інтересів у разі використання інституційної форми державно-приватного партнерства. *Юрист і Закон*, 2. Вилучено з https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012323

7. Вінник О.М. (2014). Правові засоби саморегулювання за інституційного державно-приватного партнерства. *Вісник Національної академії правових наук України*, 4 (79). Вилучено з http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-84-95.pdf

References:

1. Vinnyk O.M. (2012). Korporatyziatsiia yak model instytutsiinoho derzhavno-pryvatnoho partnerstva. *Pravo i hromadianske suspilstvo*, 1, 15-21.

2. *Pro publichno-pryvatne partnerstvo 2019* (Seim Latvii). [Law on Public-Private Partnership (Saeima)]. Retrieved from <https://likumi.lv/ta/en/en/id/194597-law-on-public-private-partnership>

3. Vinnyk O.M. (2011). Instytutsiina forma derzhavno-pryvatnoho partnerstva: problemy pravovoho rehuliuвання. *Aktualni pytannia innovatsiinoho rozvytku*, 1, 6-19.

4. *Pro publichno-pryvatne partnerstvo 2006* (Parlament Slovenii) [(Public-private partnership act (ZJZP) (Državni zbor Republike Slovenije)]. Retrieved from <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/slovenia-public-private-partnership-act-zjzp-2006>

5. *Pro publichno-pryvatne partnerstvo 2006* (Parlament Fidzhi) [(Public-private partnerships act (Parliament of Fiji Islands)]. Retrieved from https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/sites/ppp.worldbank.org/files/ppp_testdumb/documents/fiji_concessions_act_2006_english.pdf

6. Sorochenko A. (2019). Spivvidnoshennia korporatyvnykh interesiv u razi vykorystannia instytutsiinoi formy derzhavno-pryvatnoho partnerstva.

Yuryst i Zakon, 2. Retrived from https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012323

7. Vinnyk O.M. (2014). Pravovi zasoby samorehuliuвання za instytutsiinoho derzhavno-pryvatnoho partnerstva. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4 (79). Retrived from http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-84-95.pdf

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.2

УДК: 336.773

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, професор, Микола Небава

<https://orcid.org/0000-0001-6933-8702>

e-mail: Nebava@vntu.edu.ua

магістр, Янань Лі,

<https://orcid.org/0000-0002-6652-4953>

e-mail: amaodemao@gmail.com

Вінницький національний технічний університет, Україна, Вінниця

Доведено, що зміни виробничих сфер у формуванні доданої вартості впливають на галузеву структуру економіки країни, створюють макроекономічні дисбаланси і структурні диспропорції. Визначено характерні проблеми для виробничих сфер: промислової продукції, сільськогосподарської продукції, будівельної продукції, роздрібного товарообороту, обсягів вантажообігу, обсягів пасажирообігу у структурі ВВП за аналізований період. З'ясовано, що спільною проблемою для аналізованих видів є низький рівень технологічної та інноваційної складових. Виявлені фактори є підґрунтям для формування управлінських рішень, спрямованих на економічний

розвиток країни, де провідним компонентом економічного зростання має стати креативна економіка.

Ключові слова: макроекономіка, креативна економіка, розвиток, аналіз, ВВП, діяльність, продукція, додана вартість.

кандидат економічних наук, професор, Николай Небава Аналіз макроекономічного розвитку України / Вінницький національний технічний університет, Україна, Вінниця,

Магістр, Янань Ли. Исследование макроекономічного розвитку України / Вінницький національний технічний університет, Україна, Вінниця.

Доказано, що змінення виробничих сфер в формуванні доданої вартості впливають на структуру економіки країни, створюють макроекономічні дисбаланси і структурні диспропорції. Визначені характерні проблеми для виробничих сфер: промислової продукції, сільськогосподарської продукції, будівельної продукції, розничного товарооборота, об'ємів вантажооборота, об'ємів пасажирооборота в структурі ВВП за розглядаваний період. Вияснено, що загальною проблемою для розглянутих видів є низький рівень технологічної і інноваційної складових. Виявлені фактори є основою формування управлінських рішень, направлених на економічне розвиток країни, де ведучим компонентом економічного зростання повинна стати креативна економіка.

Ключевые слова: макроекономіка, креативна економіка, розвиток, аналіз, ВВП, діяльність, продукція, додана вартість.

M. Nebava, PhD in Economical Sciences. Analysis of Macroeconomic Development of Ukraine / Vinnytsia National Technical University, Ukraine, Vinnytsia

Yanan Li, M.Sc. Study of Macroeconomic Development of Ukraine / Vinnytsia National Technical University, Ukraine, Vinnytsia.

It is proved that changes in production spheres in the formation of value added affect the sectoral structure of the country's economy, create macroeconomic imbalances and structural imbalances. Typical problems of production spheres: industrial products, agricultural products, construction products, retail trade, volumes of cargo turnover, volumes of passenger turnover in the structure of GDP for the analyzed period are determined. It was found that a common problem for the analyzed species is the low level of technological and innovative components. The identified factors are the basis for the formation of management decisions aimed at economic development of the country, where the leading component of economic growth should be the creative economy.

Key words: macroeconomics, creative economy, development, analysis, GDP, activity, products, value added.

Вступ. Комплексне дослідження головних макроекономічних показників та отримання їх аналітичних результатів в період економічної невизначеності сприяє виявленню внутрішніх та зовнішніх загроз, головних дестабілізуючих чинників з метою прийняття обґрунтованих рішень суб'єктами регулювання для формування стратегії економічного розвитку держави, де головною стратегічною ціллю має стати створення креативної економіки для збалансованого розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню макроекономічних показників і вивченню проблем стратегії економічного розвитку держави приділено увагу у працях вітчизняних учених, а саме:

В. Базилевич, В. Геєць, А. Гальчинський, О. Дзюблук, Я. Дьяченко, Н. Савіна, М. Савлук, Н. Мамонтова, Л. Шинкарук, В. Юрчишин та ін.

Проте, зважаючи на період економічної невизначеності, це питання залишається актуальним.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу макроекономічного розвитку України за аналізований період, виявлення характерних проблем для секторів національної економіки і основних факторів впливу на них задля формування управлінських рішень, спрямованих на економічний розвиток країни.

Виклад основного матеріалу статті. Враховуючи, що номінальний ВВП відображає результати економічної діяльності за рік в цінах цього року, головними чинниками впливу на нього є, як зміна реального рівня виробництва, так і зміна рівня цін. Номінальний ВВП у 2010 – 2019 рр. має постійну тенденцію до зростання. Однак, він не дає змоги оцінити в якій мірі зростання ВВП обумовлено реальним зростанням виробництва, а не зростанням цін, тому здійснимо дослідження динаміки зміни реального ВВП. Цей показник відображає економічне зростання та якість економічних процесів, які відбуваються у національній економіці. Впродовж 2010 – 2011 рр. реальний ВВП мав тенденцію до зростання, однак у 2012 – 2013 його темпи значно уповільнилися (до 0% у 2013 році), що було спричинено відносною нерозвиненістю економіки при ослабленні зовнішніх ринків. При цьому, розвиток економіки стримувала жорстка монетарна політика НБУ, а також надмірна видаткова частина держбюджету, що вимагало посиленого фіскального тиску на бізнес [1].

У 2014 – 2015 рр. було зафіксовано зниження реального ВВП на 6,6 та 9,8 відсотка, при зростанні номінального ВВП (у % до попереднього року) на 8,3% та 25,3% відповідно. Такий дисбаланс спричинений: збройним конфліктом на Сході України, анексією АР Крим Російською

федерацією; впливами створених раніше накопичених макроекономічних дисбалансів при несприятливій ціновій кон'юнктурі на зовнішніх ринках.

У 2015 році відбувся розвиток інфляційних процесів унаслідок стрімкого девальвації гривні, а 2016 р. позначився зростанням реального ВВП на 2,4% та офіційним виходом із рецесії. Впродовж останніх чотирьох років спостерігалась тенденція до зростання реального ВВП, однак темпи такого зростання не були високими через низьку ефективність суспільного виробництва, неефективну податкову, інвестиційну і кредитну державні політики, а також корупцію в державному секторі.

У табл. 1 подано головні макроекономічні показники України.

Обсяг кінцевих споживчих витрат у 2019 році становив 93,1% від ВВП при тенденції до зростання даного показника (ріст на 9,9 п.п. до рівня 2010 року). Такий високий рівень споживання супроводжувався низьким рівнем інвестицій – валове нагромадження впродовж 2010 – 2019 рр., за виключенням 2012 р., становило менше 18% та зростанням зовнішньоторговельного дефіциту.

Отже, така споживча структура ВВП визначає і низький рівень заощаджень, які є основою формування належних інвестиційних ресурсів. Водночас низька інвестиційна привабливість, зростання зовнішнього боргу, зношеність транспортної інфраструктури, яка обмежує експорт продукції та транзит, слабка економічна динаміка, високий рівень корупції не дозволяють в достатній мірі залучати інвестиційні ресурси. Вітчизняна продукція галузей переробки втратила конкурентоспроможність на міжнародному ринку товарів, а внутрішній попит забезпечують переважно імпортні товари [8-9].

Таблиця 1

Головні макроекономічні показники України

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Реальний ВВП, % зростання	4,1	5,5	0,2	0,0	-6,6	-9,8	2,4	2,5	3,4	3,2
Номінальний ВВП, трлн грн.	1,08	1,30	1,40	1,47	1,59	1,99	2,39	2,98	3,56	3,98
Номінальний ВВП, \$ млрд ¹	136,0	163,2	175,8	183,3	133,5	91,0	93,4	112,2	130,9	153,9
Середньомісячна заробітна плата, тис. грн.	2,25	2,65	3,04	3,28	3,48	4,20	5,18	7,10	8,87	10,50
Кінцеві споживчі витрати, % ВВП	83,2	84,2	86,9	90,7	90,1	86,7	85,2	87,7	90,1	93,1
Валове нагромадження, % ВВП	17,0	17,6	19,0	16,9	14,1	13,5	15,5	15,8	17,6	17,6
Зростання ІСЦ, %	9,4	8,0	0,6	-0,3	12,1	48,7	13,9	14,4	10,9	7,9
Зміна дефлятора ВВП, %	13,7	14,2	7,8	4,3	15,9	38,9	17,1	22,1	15,4	8,2
Офіційний курс: грн / \$ (середній за період)	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84	25,55	26,60	27,20	25,85
Сальдо торгівлі товарами і послугами, % ВВП	-2,9	-6,2	-8,2	-8,5	-3,5	-2,6	-6,9	-7,8	-8,7	-8,1

¹ розраховано за офіційним курсом грн. / \$ (середній за період)

Джерело: складено автором на основі [2-4] та власних розрахунків

Вищезазначене вказує на вкрай повільну зміну галузевої структури (виробничих сфер) у формуванні доданої вартості, що означає збереження галузевої структури економіки, макроекономічних дисбалансів та глибоких структурних диспропорцій (табл. 2).

Таблиця 2

Частка окремих видів економічної діяльності у ВВП, %

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП, млрд. грн.	1,08	1,30	1,40	1,47	1,59	1,99	2,39	2,98	3,56	3,98
Сільське, лісове та рибне господарство	7,4	8,2	7,8	8,8	10,2	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0
Промисловість ¹	22,6	22,1	21,8	20,2	20,5	19,8	21,2	21,2	21,0	19,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,4	14,9	14,3	14,5	14,7	13,8	13,3	13,7	13,3	13,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,7	7,9	7,0	7,1	6,4	6,8	6,6	6,4	6,4	6,7
Будівництво	3,3	3,0	2,8	2,5	2,3	2,0	2,0	2,2	2,3	2,7
Разом за окремими сферами і галузями	55,4	56,1	53,7	53,1	54,1	54,4	54,8	53,7	53,1	51,5

Примітка: 1 Переробна промисловість, Добувна промисловість і розроблення кар'єрів, Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, Водопостачання; каналізація, поводження з відходами

Джерело: складено автором на основі [2-4] та власних розрахунків

Отже, частка основних видів економічної діяльності у структурі ВВП займає відносно сталу частку у структурі ВВП, і, відповідно, у формуванні доданої вартості, що свідчить про слабкі структурні зміни, розмивання потенціалу зростання та низьку результативність у вияві нових економічних «драйверів» зростання економіки [3].

Усталена динаміка зростання промисловості є спадаючою, що і надалі ускладнюватиме залучення інвестицій, а разом із тим зростання економіки. Негативною є тенденція щодо зміни структури виробництва промислової продукції за рівнем технологічності: частка виробництва продукції високого технологічного рівня скоротилася з 23% в 2012р. до

17% в 2018 р., тоді як питома вага низько технологічної збільшилася з 37 до 43% [12].

Серед основних проблем промислового виробництва можна виокремити: диспропорційність та розбалансованість виробництва і збуту продукції; зменшення експорту промислової продукції; малий рівень інтеграції у систему міжнародної виробничої діяльності; знос матеріальних активів (59,1% у 2019 р. [2]); інноваційна відсталість; висока частка низькотехнологічного виробництва; низький рівень транспортно-логістичного комплексу; низька продуктивність факторів виробництва; повільна гармонізація нормативної бази з міжнародними стандартами; дефіцит фінансових ресурсів для інвестування розвитку.

У 2019 р. 27,9% загальної кількості підприємств промисловості є збитковими [2]). Значна вартість банківських ресурсів (ставки по банківських кредитах (17,6% у 2019 р. [4] значно перевищують рентабельність промислової діяльності (3,9% у 2019 р. [5]). Для промислових підприємств характерний не тільки дефіцит ресурсів для інвестицій і надвисока заборгованість, а й перетікання капіталу в тіньовий і офшорний сектори [6]; загострення екологічних проблем; безсистемність реальних інституційних перетворень у промисловості.

Сільське господарство забезпечує близько 40% загального експорту товарів з України. Основу зовнішніх поставок складають традиційні зернові і олійні культури, рослинні олії і шроти, які загалом формують понад 80% обсягів [7].

Україна відстає від розвинених країн за рівнем продуктивності праці в сільському господарстві внаслідок таких проблем: деіндустріалізації аграрного виробництва, не найвищої врожайності сільгоспкультур, надлишкової зайнятості, нераціональної організації виробництва, недостатністю складських приміщень і нерозвиненістю транспортної інфраструктури та логістики, інноваційна відсталість.

Позитивні тенденції у розвитку будівництва за 2016 – 2019 рр. характеризуються зростанням індексу будівельної продукції. Однак частка будівництва у ВВП незначна (2,7% у 2019 році [2], для порівняння у Німеччини – 5,3%, Польщі – 7,9%, Словаччині – 8,7% [2]).

Основними драйверами зростання будівельної галузі є розвиток ринку оренди нерухомості, привабливість капіталовкладень у нерухомість в порівнянні з іншими варіантами інвестування. Основні тренди галузі – зниження активності в сегменті нового будівництва, підвищення активності в сегменті реконструкції та ремонту, посилення конкурентної боротьби в житловому будівництві [8]. Тому, визначальними напрямками для розвитку підприємств, що працюють за видом економічної діяльності «Будівництво» є залучення інвестицій, зниження витрато місткості, підвищення ефективності використання виробничих потужностей та впровадження інновацій і новітніх технологій у виробництво.

Аналіз динаміки роздрібного товарообороту свідчить про виражену тенденцію до зростання впродовж 2016 – 2019 рр. Однак частка у ВВП країни має тенденцію до зменшення. Роздрібна торгівля в Україні недостатньо розвинена за європейськими стандартами, особливо в умовах значного за обсягом тіньового обороту, за якістю надання торговельних послуг тощо. На внутрішньому ринку працюють малі підприємства, кількість підприємств роздрібною торгівлі мають стабільну тенденцію до скорочення.

Серед основних проблем виділимо такі: кризові явища в глобальній та вітчизняній економіках, політична нестабільність, військовий конфлікт з Росією, дефіцит професійних торговельних приміщень і високі орендні ставки на них, деформація внутрішнього ринку праці та зайнятості населення, зниження рівня життя населення і купівельної спроможності, від’ємний темп приросту населення [9].

Впродовж 2014 – 2019 рр. сформувалася тенденція до збільшення у структурі загального обсягу вантажообігу, де найбільша частка припадає на залізничний транспорт (53,6% у 2019 р.).

Серед основних проблем транспортної системи можна виділити такі: необхідність розбудови автомобільної мережі та відновлення дорожнього покриття до сучасних стандартів для забезпечення потенційно зростаючого навантаження та інтенсивності руху; повільна та фрагментарна модернізація транспортної інфраструктури; диспропорції між потужностями залізничної інфраструктури з перероблення вантажів та портів, що стримують нарощування обсягів транзитних вантажних перевезень цим видом транспорту.

Зростання обсягів пасажирообігу підтримується (5,2% та 2,6% у 2018 р. та 2019 р. відповідно), в більшій мірі, завдяки стабільному розвитку авіаційного транспорту в умовах лібералізації ринку авіаперевезень, зокрема активного функціонування лоукост-компаній, на тлі збільшення купівельної спроможності населення та пропозиції рейсів [10] при скороченні обсягу перевезень іншими видами транспорту, що вказує на переорієнтацію пасажиропотоку і втрату попиту на послуги залізниць серед населення країни.

Основними проблемами у сфері функціонування пасажирського автотранспорту є: низький рівень технологічної та інноваційної складової транспортної галузі, недостатність фінансового забезпечення у його модернізації та переоснащення [11], що в цілому задовольняє лише основні потреби населення в перевезеннях за обсягом, але не за якістю.

На основі статистичних даних можна зробити висновок про підвищення рівня операційної та всієї діяльності вітчизняних підприємств. Однак, структура чистого прибутку є низько диверсифікованою (тор-5 видів економічної діяльності забезпечують 77,4% чистого прибутку у 2019 р.), а у самій промисловості більше

половини чистого прибутку (55,2% у 2019 р.) припадає на добувну, що робить вітчизняну економіку особливо залежною від кон'юнктури та цін сировинних ринків.

Рівень рентабельності (збитковості) операційної та всієї діяльності підприємств у 2010 – 2019 роках є неоднозначною: з одного боку – зростання рентабельності за окремими видами економічної діяльності, що має створювати підґрунтя для сталого розвитку всієї економічної системи країни, а з іншого – динаміка й рівень змін рентабельності за окремими галузями економіки, є доволі низьким, а високий рівень варіативності отриманих значень свідчить про високий рівень ризику та низький рівень інвестиційної привабливості країни.

Отже, сучасний стан економіки країни характеризується наявністю основного капіталу з високим рівнем зносу і низьким обсягом інноваційної діяльності. У 2019 році витрати на інновації становили 0,36% ВВП, а частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств становила лише 1,3% при сталій тенденції до зниження даних показників впродовж останнього десятиліття. Головним джерелом фінансування інновацій є власні кошти підприємств та організацій (87,7% загальних витрат у 2019 р.).

Проведений аналіз капітальних інвестицій свідчить, що за видами економічної діяльності найбільша частка припадає на промисловість (40,7% у 2019 р.) та більшість вкладень здійснюється у матеріальні активи (96,2% у 2019 р., із них 49,4% в машини, обладнання та інвентар). Більшість джерел фінансування капітальних інвестицій – власні кошти підприємств та організацій (65,4% у 2019 р.). Причому збільшення загальних обсягів фінансування капітальних інвестицій, в більшій мірі (2/3), відбувається за рахунок збільшення власних коштів при зменшенні частки фінансування кредитів банків та інших позик.

Таким чином, галузева структура капітальних інвестицій та джерел їх фінансування показує негативні тенденції стосовно розвитку виробничого потенціалу суб'єктів господарювання. Це потребує, як участі держави в оновленні основних засобів через призму податкового стимулювання, формування позитивного інвестиційного клімату, забезпечення прозорих умов ведення бізнесу, так і участі суб'єктів господарювання у модернізації виробничих процесів за рахунок використання інноваційних технологій та реновації основного капіталу.

Динаміка прямих іноземних інвестицій: впродовж 2010-2013 рр. – стабілізація економіки, зростання боргових залучень, насамперед державного сектору; 2014-2015 рр. – потрійна криза, масштабний тривалий відплив боргового капіталу, майже повна відсутність припливу акціонерного капіталу; 2016-2019 рр. – повільне відновлення, істотне звуження потоків капіталу, нарощування боргових залучень. Основним напрямком фінансування був реальний сектор економіки, однак у результаті дії низки негативних чинників після 2014 р. потоки істотно звузилися [12].

Основними чинниками обмеження припливу прямих іноземних інвестицій, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку [12], є бюрократичні аспекти та відсутність ринку землі.

На основі досліджень [12-13] сформуємо Топ-5 перешкод для іноземних інвестицій в Україну, де 0 – найнижчий ризик, 10 – найвищий: значні масштаби корупції (7.8); відсутність довіри до судової влади (7.7); нестабільність фінансової системи (6,0); монополізація ринку та захоплення влади олігархами (5.5); збройний конфлікт з Російською Федерацією (5.4); нестабільні норми законодавства (5.0).

Проведемо дослідження динаміки товарної структури експорту та імпорту у 2014 – 2019 рр. До 2016 р. середньомісячна мінімальна заробітна плата була нижчою за прожитковий мінімум. Лише з 2017 р.

починається перевищення її розміру (основними драйверами її зростання були різке підвищення мінімальної заробітної плати в 2017 році та викликаний трудовою міграцією та кваліфікаційними диспропорціями брак робочої сили [15]), а у 2019 р. мінімальна заробітна плата перевищує прожитковий мінімум у 2 рази. Однак, це менше вимог Європейської соціальної хартії щодо прожиткового мінімуму (2,5 [16]). В цілому можна стверджувати що мінімальна заробітна плата не виконує своїх функцій, а рівень прожиткового мінімуму занижений.

Аналізуючи відношення мінімальної заробітної плати до середньої впродовж 2010 – 2019 рр., можна стверджувати, що в цілому воно має тенденцію до зменшення та не знаходиться в рекомендованих Міжнародною організацією праці межах (48-62% [16]). Таким чином, можна стверджувати, що мінімальна заробітна плата не виконує у повній мірі своїх соціально-економічних функцій, що призводить до знецінюванні праці більшості найманих працівників, зокрема бюджетної сфери [16].

Негативним фактором є факт перевищення темпу зростання заробітної плати над темпом приросту продуктивності праці. Зокрема, за 2010 – 2019 рр. середньорічні темпи приросту номінальної заробітної плати становили 118,7%, а темпи приросту продуктивності праці – 103,6%.

Здійснимо характеристику основних показників ринку праці у 2010 – 2019 рр. Відслідковуються тенденції до зменшення рівня неформальної зайнятості населення. За результатами 2018 року найбільша частка неформально зайнятого населення спостерігалась у будівництві та сільському господарстві. Крім того значна частина неформально зайнятих задіяна в оптовій та роздрібній торгівлі [16]. Рівень безробіття поступово скорочується, до 8,2% у 2019 році при зростанні рівня зайнятості населення – до 58,2% у 2019 р.

Спостерігається дефіцит державного бюджету, що свідчить про значну незбалансованість державних фінансів країн (особливо у 2010-2014 рр.) [17]. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет має тенденцію до зростання, що негативно впливає на темпи економічного розвитку держави.

Висновки. Ефективне макроекономічне регулювання потребує підвищення ефективності використання бюджетних коштів, зміни структури державних видатків та переорієнтації державних потоків за напрямками, які обумовлюють економічний розвиток держави. Повільні темпи макроекономічного розвитку України загалом мають внутрішній характер та значною мірою обумовлені відсутністю дієвої стратегії економічного розвитку держави, а головною стратегічною ціллю – створення конкурентоспроможної креативної економіки для збалансованого розвитку країни. Це і буде предметом наших подальших досліджень.

Література:

1. Підсумки дискусії членів Комітету з монетарної політики Національного банку щодо рівня облікової ставки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pidsumki-diskusiyi-chleniv-komitetu-z-monetarnoyi-politiki-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-oblikovoyi-stavki-20-jovtnya-2021-roku> (дата звернення 05.10.2021 р.)
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ № 179 від 3.03.2021 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210179> (дата звернення 05.10.2021 р.).
3. Юрчишин В. (2019). Соціально-економічний вимір України в період зміни політичних еліт. Київ: Разумков центр. URL:

http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_soc-econ_vymir_ukr.pdf. (дата звернення 05.10.2021 р.).

4. Звіт про фінансову стабільність, 2019: НБУ. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf? (дата звернення 06.10.2021 р.).

5. Нагорна О.В., Кононова О.Є., Даляк Н.А. (2020) Маркетингове дослідження агропродовольчої та промислової продукції: стан та перспективи розвитку. Економіка та держава. № 10. С. 63-67. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/13.pdf. (дата звернення 08.10.2021 р.).

6. Нова індустріалізація – реальний шанс для України: Антикризова рада громадських організацій України Київ, 2018 р. URL: https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf. (дата звернення 09.10.2021 р.).

7. Ковальова О. (2021). Сільське господарство залишається одним із ключових рушіїв української економіки. Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/news/silске-gospodarstvo-zalishayetsya-odnim-iz-klyuchovih-rushiyiv-ukrayinskoyi-ekonomiki-kovalova>. (дата звернення 11.10.2021 р.).

8. Український ринок будівництва і будівельних матеріалів. Всеукраїнська Асоціація виробників Автоклавного Газобетону. URL: <https://gazobeton.org/uk/node/561> (дата звернення 11.10.2021 р.).

9. Коптєва Г. М. (2019). Сучасний стан та тенденції розвитку підприємств роздрібної торгівлі . Приазовський економічний вісник: електрон. наук. журн. Вип. 6 (17). С. 140-143. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/29.pdf, вільний (дата звернення 15.10.2021 р.).

10. Обсяги пасажирообігу в Україні. Звіт про хід і результати виконання Програми діяльності КМУ у 2019 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-pro-hid-i-rezultati-vikonannya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-u-2019-roci>. (дата звернення 15.10.2021 р.).
11. Танклевська Н.С., Чернявська Т.А. (2021). Сучасні проблеми розвитку транспортного сектору України. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/suchasni-problemi-rozvitku-transportnogo-sektoru-ukraini.html>. (дата звернення 15.10.2021 р.).
12. Іноземні інвестиції в Україні, 2019. Експертна платформа. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/src/files/Publication126.pdf>. (дата звернення 15.10.2021 р.).
13. Корупція та недовіра до судової системи очолюють рейтинг перешкод для інвесторів третій рік поспіль . Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/koruptsiya-ta-nedovira-do-sudovoyi-systemy-ocholyuyut-rejtyng-pereshkod-dlya-investoriv-tretij-rik-pospil/> (дата звернення 15.10.2021 р.).
14. Інвестиції, розвиток ринків та реформа трудових відносин: що необхідно робити для розвитку економіки? Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=160247a0-39ee-40e4-b6c3-379cf3557ae7> (дата звернення 15.10.2021 р.).
15. Інфляційний звіт. НБУ, 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4 (дата звернення 15.10.2021 р.).
16. Система соціального захисту забезпечення в Україні: реальний стан та перспективи реформування: публічний звіт, 2019. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_law_areas_publ_2028_ua_law.pdf. (дата звернення 15.10.2021 р.).

17. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік. Державна казначейська служба України в офіційний сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення 15.10.2021 р.).

References:

1. Pidsumky diskusii chleniv Komitetu z monetarnoi polityky Natsionalnoho banku shchodo rivnia oblikovoi stavky. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pidsumki-diskusiyi-chleniv-komitetu-z-monetaranoi-politiki-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-oblikovoyi-stavki-20-jovtnya-2021-roku> (data zvernennia 05.10.2021 r.).

2. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku: Postanova KMU № 179 vid 3.03.2021 r. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210179> (data zvernennia 05.10.2021 r.).

3. Yurchyshyn V. Sotsialno-ekonomichni vymir Ukrainy v period zminy politychnykh elit. Kyiv: Razumkov tsentr, 2019. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_soc-econ_vymir_ukr.pdf. (data zvernennia 05.10.2021 r.).

4. Zvit pro finansovu stabilnist, 2019: NBU. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf? (data zvernennia 06.10.2021 r.).

5. Nahorna O.V., Kononova O.Ie., Daliak N.A. Marketynhove doslidzhennia ahroprodovolchoi ta promyslovoi produktsii: stan ta perspektyvy rozvytku. Ekonomika ta derzhava. 2020. № 10. S. 63-67. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/13.pdf. (data zvernennia 08.10.2021 r.).

6. Nova industrializatsiia – realnyi shans dlia Ukrainy: Antykryzova rada hromadskykh orhanizatsii Ukrainy Kyiv, 2018 r. URL: https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf. (data zvernennia 09.10.2021 r.).

7. Kovalova O. Silske gospodarstvo zalyshaietsia odnym iz kliuchovykh rushiiv ukrainskoi ekonomiky. Ministerstvo aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy: ofitsiyni sait. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/news/silskogospodarstvo-zalishayetsya-odnim-iz-klyuchovih-rushiyiv-ukrayinskoyi-ekonomiki-kovalova>. (data zvernennia 11.10.2021 r.).
8. Ukrainnyi rynek budivnytstva i budivelnykh materialiv. Vseukrainska Asotsiatsiia vyrobnykiv Avtoklavnoho Hazobetonu. URL: <https://gazobeton.org/uk/node/561> (data zvernennia 11.10.2021 r.).
9. Koptieva H. M. Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku pidpriemstv rozdribnoi torhivli . Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk : elektron. nauk. zhurn. 2019. Vyp. 6 (17). S. 140-143. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/29.pdf, vilnyi (data zvernennia 15.10.2021 r.).
10. Obsiah y pasazhyroobihu v Ukraini. Zvit pro khid i rezultaty vykonannia Prohramy diialnosti KMU u 2019 rotsi. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-pro-hid-i-rezultati-vikonannya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-u-2019-roci>. (data zvernennia 15.10.2021 r.).
11. Tanklevska N.S., Cherniavska T.A. Suchasni problemy rozvytku transportnoho sektoru Ukrainy. Oblik i finansy APK: osvittii portal. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/suchasni-problemi-rozvitku-transportnogo-sektoru-ukraini.html>. (data zvernennia 15.10.2021 r.).
12. Inozemni investytsii v Ukraini, 2019. Ekspertna platforma. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/src/files/Publication126.pdf>. (data zvernennia 15.10.2021 r.).
13. Koruptsiia ta nedovira do sudovoi systemy ocholiuiut reitynh pereshkod dlia investoriv tretii rik pospil . Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia. URL: <https://eba.com.ua/koruptsiya-ta-nedovira-do-sudovoyi-systemy-ocholyuyut->

rejtyng-pereshkod-dlya-investoriv-tretij-rik-pospil/ (data zvernennia 15.10.2021 r.).

14. Investytsii, rozvytok ryнкiv ta reforma trudovykh vidnosyn: shcho neobkhidno robyty dlia rozvytku ekonomiky? Ministerstvo ekonomiky Ukrainy: ofitsiinyi sait. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=160247a0-39ee-40e4-b6c3-379cf3557ae7> (data zvernennia 15.10.2021 r.).

15. Infliatsiinyi zvit. NBU, 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4 (data zvernennia 15.10.2021 r.).

16. Systema sotsialnoho zakhystu zabezpechennia v Ukraini: realnyi stan ta perspektyvy reformuvannia: publichnyi zvit, 2019. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_law_areas_publ_2028_ua_law.pdf. (data zvernennia 15.10.2021 r.).

17. Richnyi zvit pro vykonannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2019 rik. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy⁶ ofitsiinyi sait. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (data zvernennia 15.10.2021 r.).

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.3

UDC (338.45:69.003)

**ECONOMIC TRANSFORMATION OF CONSTRUCTION ENTERPRISES
BASED ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Andrii Shpakov, PhD in Technical Sciences, Associate Professor

<http://orcid.org/0000-0002-7498-4271>

e-mail: shpakov.a@gmail.com

Kyiv National University of Construction and Architecture, Ukraine, Kyiv

The article formulates and scientifically substantiates the need to create mechanisms of compensatory influence on the indicators of business activity of enterprises. This is due to the desire to «secure» their functioning for the period of implementation of national restrictions that arise as a result of the adaptation of the country's economic model to the basic principles of sustainable development. The development of a scientific and methodological apparatus for managing industrial enterprises is argued, which will make it possible to select optimal management decisions for all types of resources, including natural resources. Also, this device will make it possible to predict the impact of the external and internal environment on the life of the enterprise and promptly respond to changes to ensure economic development. The prerequisites for the creation and implementation of the mechanism of resonant compensatory management at different levels - state, sectoral (macro-), regional (meso-), as well as at the level of individual organizations that are part of conglomerates (micro-) are also given.

Key words: sustainable development, resonant compensation management, strategic enterprise management, theory of cycles, synergistic effect.

кандидат технічних наук, доцент Андрій Шпаков, Економічна трансформація будівельних підприємств на основі принципів сталого розвитку / Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна, Київ

В статті сформульовано та науково обґрунтовано необхідність створення механізмів компенсаційного впливу на показники ділової активності підприємств з метою «убезпечити» їхнє функціонування на період впровадження загальнодержавних обмежень, пов'язаних з адаптацією економічної моделі країни до основних вимог стратегічного плану слідування принципам сталого розвитку. Аргументовано розробку науково-методологічного апарату управління виробничими підприємствами, який дає можливість здійснювати вибір оптимальних управлінських рішень щодо всіх видів ресурсів, зокрема й природніх, прогнозувати вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на життєдіяльність підприємства та оперативно реагувати на зміни зміни з метою забезпечення економічного розвитку. Також наведено передумови для створення та впровадження механізму резонансно-компенсаційного управління на різних рівнях (мікро-, макро-) – державному, галузевому, регіональному, а також на рівні окремих організацій, що входять до складу конгломератів.

Ключові слова: сталий розвиток, резонансно-компенсаційне управління, стратегічне управління підприємством, теорія циклів, синергетичний ефект.

кандидат технических наук, доцент Андрей Шпаков, Экономическая трансформация строительных предприятий на основе принципов устойчивого развития / Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Украина, Киев

В статье сформулированы и научно обоснованы необходимость создания механизмов компенсационного влияния на показатели деловой активности предприятий с целью «обезопасить» их функционирование на период внедрения общегосударственных ограничений, связанных с адаптацией экономической модели страны к основным требованиям стратегического плана следования принципам устойчивого развития. Аргументирована разработка научно-методологического аппарата управления производственными предприятиями, позволяющего осуществлять выбор оптимальных управленческих решений по всем видам ресурсов, в том числе и природным, прогнозировать влияние внешней и внутренней среды на жизнедеятельность предприятия и оперативно реагировать на изменения в целях обеспечения экономического развития. Также приведены предпосылки для создания и внедрения механизма резонансно-компенсационного управления на разных уровнях (микро-, макро-) – государственном, отраслевом, региональном, а также на уровне отдельных входящих в состав конгломератов организаций.

Ключевые слова: устойчивое развитие, резонансно-компенсационное управление, стратегическое управление предприятием, теория циклов, синергетический эффект.

Formulation of the problem. For quite a long time Ukraine has been taking part in various international partnership programs aimed at consolidating the actions of the countries of the world in the fight against such consequences of anthropogenic impact on the environment as global warming and depletion of natural resources and ensuring the development of countries' economies in order to overcome social contradictions and inequality. It is difficult to clearly define the moment in time when the transformation of the human environment has crossed the border of

ecological balance, but all efforts of the world community are now focused on correcting errors in the methodology for assessing the effectiveness of economic development of the modern consumer market system. These errors consist in underestimating the negative impact of the anthropogenic factor on the deterioration of the quality of the human environment.

Since production is the main tool of modern post-industrial society for transforming the environment, it is necessary to start systemic transformation processes from it. Therefore, the priority task at this stage of the transformation of modern economic and industrial mechanisms is to postpone irreversible catastrophic environmental changes in the biosphere until the introduction of industrial technologies of the next level, which will allow the free transformation of matter and energy, and a person will become not a consumer, but a creator in an environment favorable for everyone. biota [1, 2, 3]. Hence, it becomes necessary to adapt all systems, including management ones, to the principles of sustainable development and biosphere compatibility in a balance between economic and social guidelines.

Analysis of recent research and publications. To understand the factors that form the basis for the formation of balances within the framework of biosphere compatibility, as characteristics of the anthropogenic influence of production, one should consider the main aspects of the theory of the biosphere by V.I. Vernadsky, who introduced the term «biosphere» as a definition of the sphere of distribution of living matter [4]. Academician A.V. Sidorenko, developing the idea of V.I. Vernadsky, founded a new term «biotechnosphere» as a transitional term between biosphere and noosphere. As a characteristic feature of this period, he considered a combination of spontaneous and conscious, negative and positive influence of human activity on the environment. In the same historical period G.F. Maurish and A.V. Hilm [5, p. 64-68; 6, p. 91-100] used the term biotechnosphere in their works in a different interpretation, as a place for the synthesis of the functions of renewal

of the biosphere and the functions of technical transformation of the environment by society. A.L. Suzdalev and S.V. Goryunov consider the biotechnosphere as a product of the transformation of the biosphere, the structural and functional organization of which is subject to significant changes under the general influence of various types of human technical activity. The process leading to the emergence of the biotechnosphere, scientists called the term «global technogenesis» [7, p. 12], which resulted in the emergence of the «technosphere» phenomenon. The concept of biotechnosphere is not identical to the term «technosphere», which describes the totality of technogenic objects and areas that have undergone global transformations in the process of human production activities. Many experts believe that the technosphere can be considered as a separate part of the biosphere, but, as in any other system, the biosphere cannot have elements excluded from interaction. Therefore, the term «technosphere» does not reflect the division of the biotechnosphere into two components, but only a different degree of technogenesis of the environment.

Proceeding from this, the border between the technosphere and the biotechnosphere is conditional, and unified methodological approaches and principles can be applied to both types of natural and technical systems that are part of them.

Formulation of the objectives of the article. Historically, for the main methodology of achieving the desired results in the transformation of traditional economic, social and industrial institutions, the path of methodological and strictly controlled by the authorities of building a hierarchical structure of goals and restrictions in individual sectors of social production based on the allocation of controllable links of the biotechnosphere, namely, «natural and technical systems», Which should be considered as the main generators of social and economic benefits.

The ecological component of these natural and technical systems must be formed by engineering and technological complexes of solutions and a new economic system for the distribution of costs in production systems, taking into account the sustainable imperatives of development. That is, the management of the process of creation and operation of natural and technical systems should lead not to restriction, but to the development of technogenesis based on new proactive innovative principles. Therefore, the proposed methodological system must take into account the hierarchy of characteristics, the selectivity of their actions and the synergy of interaction effects.

Presentation of the main material. Traditionally, the motivational goals for the development of any sector of the country's economy are to increase the volume of production to meet the effective demand in the market using innovative technologies while improving the quality of products and ensuring a balance between the rates of development of the industry within the framework of the strategy for the growth of the national economy. However, it can be formulated in another way: the main goal of the industry's development is to make the most efficient use of available resources while maximizing the satisfaction of the interests of stakeholders under conditions of established restrictions. Considering the overall definition of the concept of «strategy» as a model of interaction of all resources that allow an organization to best fulfill its mission and achieve sustainable competitive advantages, the formation of a development strategy for a particular industry in today's conditions is to establish a balance between economic development priorities and environmental limiting factors. to preserve the conditions for the existence of society at a level conducive to its further existence.

The selectivity of individual assessment parameters of sustainable development criteria, which have different degrees of influence within one

production component, is associated with the level of assessment, which, based on industry differentiations, affects their significance in a comprehensive analysis of the performance indicators of an individual enterprise or industry as a whole. It is certain that the level of assessment (local or sectoral) is influenced by the volume of production capacity of the enterprise (volume of output), the territorial factor (scale of the consumer market) and, as a consequence, the level of economic influence (micro or macro level). In addition, at industrial enterprises, which should be considered as a set of complex systems, different management principles can be applied, which will lead to different reactionary actions as a result of centralized (nationwide) adaptive decisions and possible negative consequences of both individual market participants and the industry.

In the literature, it is generally accepted to divide management principles into general methodological and specific management ones. General methodological principles include the principles of objectivity, complexity, concreteness, dynamism. The principles of specific management include the principles of subordination, optimality, external complement to modeling [8].

According to the principle of objectivity in the management process, objective laws of enterprise development are used, taking into account the real possibilities, assessments of the actual state of the object and the tendencies of their development. At the same time, the adoption of management decisions is impartial, objective, corresponding to the real situation.

According to the principle of complexity, there is a comprehensive coverage of the control object as a complex system, its integrity, structure, functions, properties, connections, which contributes to a more complete understanding of the laws of its development and, on the basis of this, the

development and implementation of the most adequate management decisions that will contribute to effective achievement goals.

The principle of dynamism implies the need to consider the "evolution" of an enterprise in movement and development, identify and track its temporal and spatial changes, penetrate into the essence of the sources of its development of driving forces. This principle works with a constant exchange of information, that is, it also determines a certain mode of dynamics of the actual management process (the duration of the stages of the management cycle, their sequence or the need to violate such a sequence) [8, p. 129-131].

The principle of concreteness of management is specific, since it involves creative (selective and creative) application of detailed studied patterns in the work of an enterprise in combination with real environmental conditions.

The principle of subordination can be formulated as follows: subordination, subordination to the lower elements is higher.

The principle of optimality is based on the principles of economic effect and consists in determining the best option for achieving the goals of enterprise development in the shortest possible time, at the slightest cost of resources.

The study of the influence of the external environment on the activities of the enterprise, the constant consideration of this influence in the justification and implementation of management decisions corresponds to the principle of external addition.

The principle of modeling involves the creation of verbal, formal-mathematical, mechanical or most adequately reflecting the structure and mechanism of a particular object for approbation of decisions and the intended behavior of an enterprise under the influence of a dominant influence. Modeling, already as a management method, is most widespread at the stages of forecasting and planning.

The conventionally cited principles can be attributed, according to the dominant criteria, to those oriented towards the external and internal environment.

For effective management of business entities with a focus on anticipating the requirements of the external and internal environment, it is necessary to ensure the functioning, adaptation and development. Control actions carried out in the control process are impulse, intermittent and short-term, aimed at a certain adjustment of the control object [9]. Such short-term impacts can be aimed at achieving two states of the organization: functioning or development.

In the state of functioning, the main strategic direction of the enterprise is focused on the stabilization of the organization, which sometimes ensures only its existence, restrains development. In a state of development, on the contrary, many processes of the organization's functioning are destroyed, but conditions are created for a more stable existence [10].

Depending on the depth and goals of the planned transformations, the current situation at the enterprise, the procedure for implementing certain managerial actions may be different. Only taking into account the specifics of the enterprise, assessing its capabilities and problem areas, it is possible to establish the order and stages of planning and implementation of changes [11]. Consequently, for the introduction of strategic changes in the management of construction enterprises, taking into account conceptual approaches in change management, to one degree or another, the sequence of changes and the operation of enterprises was revealed, the main stages inherent in most domestic enterprises in the industry were highlighted (Fig. 1).

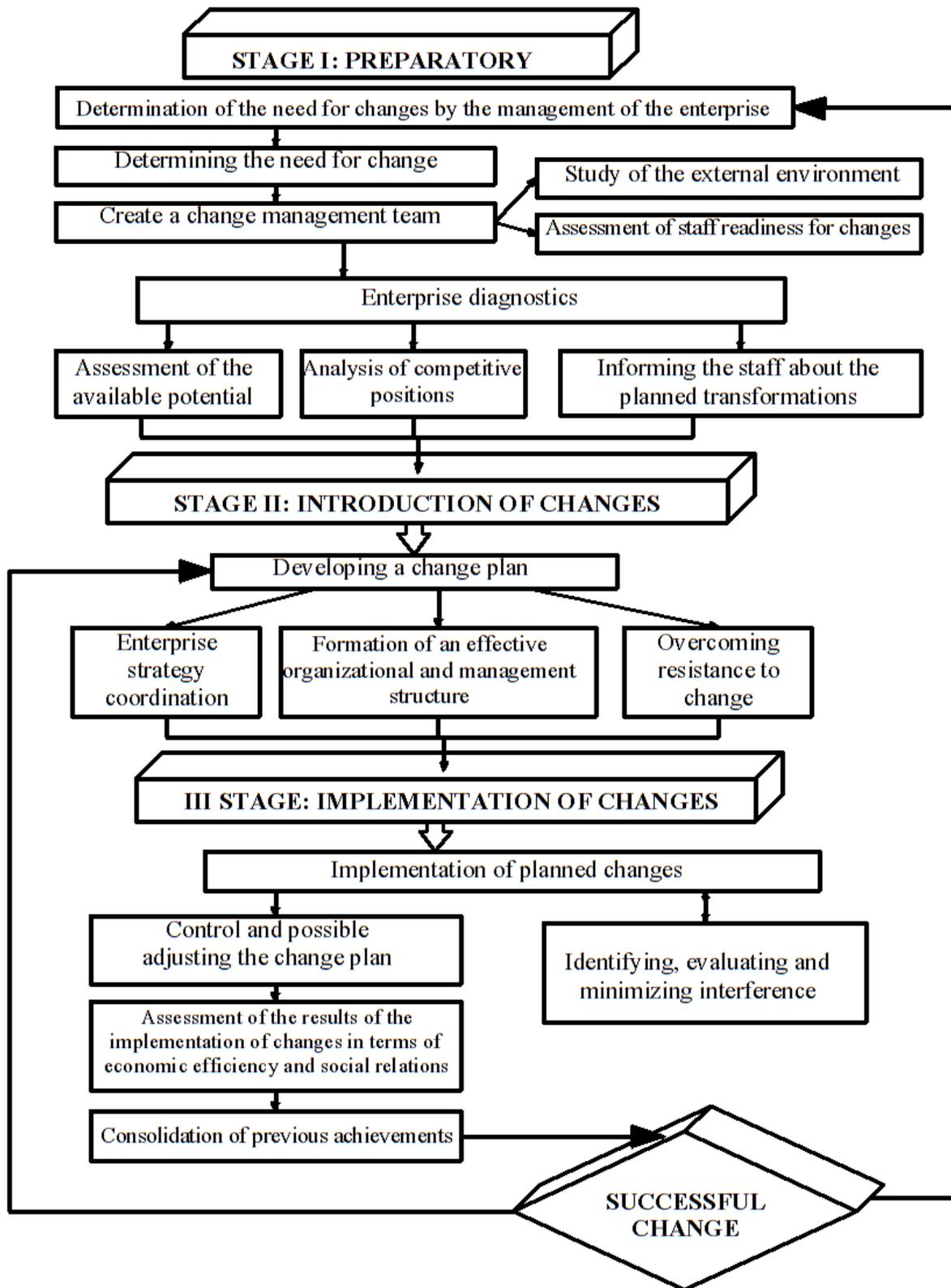

Fig. 1. Stages of the change management process at a construction company.

Developed by the author from the source [12].

As seen from Fig. 1, it is advisable to divide the change management process into three separate stages, the passage of each is not necessary for all enterprises. Depending on the urgency of the transformations, experience in managing them, the management may combine some stages or change their sequence.

To improve the mechanisms of economic management of construction enterprises, it is proposed to use compensation and resonance management, the essence of which is based on two provisions:

- resonant management is a process of managing transitions between specific methods of interaction of mechanisms of organization, management and self-organization;
- in the process of interaction of the mechanisms of organization, management and self-organization, there are small but effective management influences that ensure the formation of synergistic effects and are able to compensate for negative economic factors and increase positive characteristics.

It is planned to create a methodological tool of resonant-compensatory enterprise management on the basis of the theory of cycles, periods of their oscillations and a synergistic effect with the specification of the conditions for the occurrence of resonance and compensation oscillations – amplitude damping.

Using the elements of resonant management in the activities of organizations, it is possible to achieve synergistic effects at the lowest cost. This method can be used for management at all stages of production: selection of a team of project participants, market research, marketing, design, production, financing, accounting, property management, product sales, development and implementation of new technologies, materials, products [13].

Resonant management in the aspect of ensuring the adaptability of the organization gives the best results together with the use of the effect of dynamic instability, that is, the organization can maintain balance only with constant managerial influences. On the one hand, it is a threat, on the other hand, it is an opportunity to change the strategy of activity and quickly move from one quasi-stable state to another, more profitable in the current market situation.

Thus, when introducing industry standards in accordance with the implementation plan of the national strategy for sustainable development, enterprises experience certain environmental and economic constraints in their activities, which will affect the nature and pace of their development. In such conditions, one should have a mechanism of compensatory measures aimed at leveling the negative consequences and a strategic development plan for the projected point in time of maximum market assistance.

Conclusions. The transition to sustainable development is a complex, long-term process that requires a balanced interaction between society and the environment, the harmonization of their relations based on the observance of the laws of biosphere development. This requires the solution of a number of economic, environmental and social problems. The following issues arise before the participants of the industry markets in the field of enterprise management:

- the choice of appropriate solutions in the process of managing all types of resources: material, labor, information, financial;
- untimely (and, as a consequence, unreliable) forecasting, assessment and response to constant changes in the external environment and the rules of the game in industry markets;
- unpredictability of crisis situations and untimely development of strategies and tactics of actions during crises;

- the complexity of optimizing the structure of an enterprise in the course of reengineering with a constant change in the path of development from «evolutionary» to «revolutionary» and vice versa (theory of cycles);
- lack of a systematic methodology for the development, coordination and implementation of industry, corporate, functional and business strategies.

The efficiency of enterprise management is determined by the quality of solving such issues, the correct definition of the goal, the criteria of optimality, the correct choice of the optimization procedure, the method of obtaining and processing information about the state of the system. Only a systemic solution will make it possible to maximally compensate for the negative impact (production decline) and use the most favorable market opportunities.

References:

1. Burkynskyi, B. V. (2011). *«Zelena» ekonomika kriz pryizmu transformatsiinykh zrushen v Ukraini* [«Green» economy through the prism of transformational changes in Ukraine]. Odesa: Pidpriemstvo Fieniks. [in Ukrainian].
2. *Plan implementatsii polozhen Dyrektyvy 2003/4/leS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady pro dostup hromadskosti do ekolohichnoi informatsii ta pro skasuvannia Dyrektyvy Rady 90/313/leES* [Implementation plan for the provisions of Directive 2003/4 / EC of the European Parliament and of the Council on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC]. [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: <https://goo.su/90n1> (2021, November, 19).
3. Fedyna, K. M. (2013). Teoretychni aspekty vprovadzhennia «zelenoi» ekonomiky v Ukraini [Theoretical aspects of the implementation of the «green» economy in Ukraine]. *Problemy ratsion. vykorystannia sots.-ekon. ta pryrodno-resurs. potentsialu rehionu: finans. polityka ta investytsii* [Problems of rational use of the socio-economic and natural resource potential of the

region: financial policy and investments] [Elektronnyi resurs], no. 19, № 1, 216-224. [in Ukrainian].

4. Vernadskiy, V. I. (1991). *Nauchnaya myisl kak planetnoe yavlenie* [Scientific thought as a planetary phenomenon]. Pod red. Yanshina A. L.. Moskva: Nauka. [in Russian].

5. Maurish, A. V. (1974). *Nekotorye voprosy prognozirovaniya v biotehnosfere* [Some questions of forecasting in the biotechnosphere]. *Povyishenie ratsionalnosti ispolzovaniya prirodnykh usloviy i resursov...* [Improving the rational use of natural conditions and resources], no. 1, 16-18. [in Russian].

6. Hilmi, G. F. (1975). *Sovremennoe sostoyanie nauchnykh kontseptsiy biosfery* [The current state of scientific concepts of the biosphere]. *Metodologicheskie aspekty issledovaniya biosfery* [Methodological aspects of the study of the biosphere], 91-100. [in Russian].

7. Suzdaleva, A. L., Goryunova, S. V. (2017). *Biotechnosfera: ekologiya i bezopasnost zhiznedeyatelnosti* [Biotechnosphere: ecology and life safety]. Moskva. MGPU. [in Russian].

8. Zahorskyi, V. S. (2018). *Kontseptualni osnovy formuvannia systemy upravlinnia stalym rozvytkom ekoloho-ekonomichnykh system* [Conceptual foundations for the formation of a management system for sustainable development of ecological and economic systems: a monograph]. Lviv. LRIDU NADU. [in Ukrainian].

9. Pleshu, H., Shapoval, S., Fomenko, H. (2009). *Upravlinski innovatsii yak holovnyi chynnyk restrukturyzatsii pidpriemstv-subiektiv zovnishnoekonomichnoi diialnosti* [Management innovations as a factor in the restructuring of enterprises-subjects of foreign economic activity]. *Trudy Odesskoho polytekhnicheskoho unyversyteta* [Proceedings of the Odessa Polytechnic University], no. 1 (31), 193-198. [in Ukrainian].

10. Shpakov, A. V., Shpakova, H. V., Prykhodko, D. O. (2019). Kontseptualno-analitychni osoblyvosti atrybutsii proektiv biosferosumisnogo budivnytstva na platformi dekaplinhu v systemi developerskoho upravlinnia [Conceptual and analytical features of the attribution of biosphere-compatible construction projects on the decoupling platform in the development management system]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia* [Modern problems of architecture and urban planning], no. 55, 330-343. [in Ukrainian].
11. Uorner, M. & Vittsel, M. (2005). *Virtualnyie organizatsii. Novyie formy vedeniya biznesa v XXI veke* [Virtual organizations. New forms of doing business in the 21st century]. Moscow: Dobraya kniga. [in Russian]
12. Turchina S.H. (2016). Upravlinnia zminamy v konteksti stratehichnoho rozvytku pidpriemstv [Change management in the context of the strategic development of enterprises]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu* [Bulletin of the Sumy National Agrarian University], no. (67), 11-14. [in Ukrainian].
13. Shpakov, A. V., Shpakova, H. V. (2020). Kontseptualni osoblyvosti atrybutsii stratehichnykh planiv steikkholderiv budivelnoi haluzi [Conceptual Peculiarities of Attribution of Strategic Plans by Stakeholders in the Construction Industry]. *Budivelni konstruktsii. Teoriia i praktyka* [Building construction. Theory and practice], no. 7, 66-75. [in Ukrainian].

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.4

УДК 336.71.078.3

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

доктор економічних наук, професор, Швець Н. Р.

<http://orcid.org/0000-0003-0915-9918>

e-mail: Nataliia.Shvets@bank.gov.ua

аспірант, Акритов А. А.

<http://orcid.org/0000-0001-7912-8645>

e-mail: verum-boss@ukr.net

Університет банківської справи, Україна, Львів

Розглянуті актуальні питання визначення теоретико-методологічних засад організації та здійснення фінансового моніторингу. Зокрема автором на основі аналізу існуючих поглядів подається власне бачення механізму фінансового моніторингу. Розглянуті взаємозв'язки між суб'єктами механізму фінансового моніторингу та їх розподіл за площинами. В статті визначаються найважливіші цілі фінансового моніторингу, його завдання, інструментарій та особливості забезпечення сфери його функціонування.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, механізм фінансового моніторингу, суб'єкт фінансового моніторингу, цілі фінансового моніторингу, забезпечення механізму фінансового моніторингу.

N. Shvets, Doctor of economic sciences, Professor; A. Akrytov, PhD Student, Theoretical and methodological fundamentals financial monitoring's organization and implementation / Banking University, Ukraine, Lviv

Topical issues of research of theoretical and methodological principles of organization and implementation of financial monitoring are considered. In

particular, based on the analysis of existing views, the author presents his own vision of the mechanism of financial monitoring. The interrelationships between the subjects of the financial monitoring mechanism and their distribution by planes are considered. The article defines the most important goals of financial monitoring, its tasks, tools and features of ensuring the scope of its operation.

Key words: financial monitoring, financial monitoring mechanism, subject of financial monitoring, goals of financial monitoring, provision of financial monitoring mechanism.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку фінансових відносин у світі характеризуються цілою низкою потенційних та реальних ризиків, а також непередбачуваністю подальших процесів розвитку. Фінансова система, сама того не бажаючи, являється втянутою в масу протиправних дій та бізнесів в силу їх активного розвитку в останні роки та необхідності фінансових ресурсів для їх функціонування, які зрозуміло проходять через канали фінансової системи. Досить часто на всіх ланках фінансової системи відбувається маса операцій, що потребують ретельного відслідковування та контролю на предмет їх законності, а в подеяких випадках негайного реагування. Представлена ситуація посилюється в Україні ще і низьким рівнем фінансової культури, значним рівнем тінізації економіки, а як наслідок – нестачею фінансових ресурсів, проведенням воєнних операцій на Сході країни, в результаті чого відбувається фінансування тероризму та незаконний обіг зброї. В таких умовах беззаперечним стає факт необхідності ефективного функціонування системи боротьби із незаконним фінансуванням злочинної діяльності в Україні, важливої частиною якої являється запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення, чим займаються суб'єкти фінансового моніторингу .

Увагу цим питанням приділено в роботах таких вчених, як: Г. Бестер, С. Буткевич, В. Виговська, О. Воронкова, С. Гарфілд, О. Глущенко, С. Гуржій, О. Десятнюк, С. Дмитров, О. Куришко, Дж. Меннінг, К. Мюррей, О. Підхомний, Н. Рекова, Д. Сікларі, Дж. Соуза, А. Хмелюк тощо. Разом з тим, більшість вітчизняних досліджень в цій сфері стосуються суто питань імплементації зарубіжного досвіду боротьби з відмиванням грошей та протидії фінансуванню тероризму шляхом запровадження в Україні інструменту фінансового моніторингу, а тому співмірність та взаємозв'язок інституцій фінансового моніторингу та інституцій реалізації державного фінансового контролю розкрито в них недостатньою мірою. Саме викладені положення і виступили основою для проведення представленою дослідження.

Мета статті. Отож метою даної наукової розвідки є виокремлення теоретико-методологічних засад організації та здійснення фінансового моніторингу.

Основні результати. Опираючись на попередні наші дослідження, в яких ми означили поняття системи фінансового моніторингу [1; с.8] можемо стверджувати, що особливості взаємозв'язків між елементами та рівнями системи фінансового моніторингу, що виникають в процесі здійснення фінансових операцій та забезпеченні контролю за ними, характеризує його економічний механізм.

В широкому змісті під економічним механізмом розуміють *певну сукупність елементів економічного характеру (об'єктів, суб'єктів, цілей, завдань, способів взаємодії, методів, важелів, інструментів тощо), взаємозв'язаних та взаємодіючих між собою та із зовнішнім середовищем. Зважаючи на це з економічної точки зору під механізмом фінансового моніторингу пропонуємо розглядати сукупність*

економічних зв'язків між суб'єктами фінансового моніторингу та зовнішнім середовищем в процесі подолання асиметричності фінансово-господарської інформації та стримування протиправних дій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на рівнях державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

На основі проведеного аналізу пропонуємо розглядати взаємовідносини між суб'єктами фінансового моніторингу в 5 основних площинах:

- між підрозділами суб'єктів фінансового моніторингу;
- між клієнтами, що здійснюють фінансові операції та фінансовими установами;
- між фінансовими установами та економічними держрегуляторами, що функціонують на рівні регуляторів та органів нагляду;
- між підрозділами державної структури фінансового моніторингу і економічними регуляторами та загальнодержавними органами регулювання;
- між міжнародними спеціалізованими організаціями і об'єднаннями та державною структурою фінансового моніторингу. (Див. рис. 1)

Зважаючи на характер взаємовідносин між суб'єктами фінансового моніторингу в представлених на рис. 1 площинах первинний фінансовий моніторинг відбувається у трьох перших площинах до моменту надання інформації про сумнівні операції економічним державним регуляторам, а державний фінансовий моніторинг – у трьох наступних площинах взаємодії між державними економічними регуляторами, системою фінансового моніторингу та міжнародними спеціалізованими організаціями. Цілі, завдання, засоби досягнення,

методи, важелі, інструменти і процедури первинного та державного рівнів фінансового моніторингу дещо відрізняються, що детально буде розглянуто нами в наступному параграфі дисертаційної роботи.

Рис. 1. Площини взаємовідносин між суб'єктами фінансового моніторингу, що лягають в основу його механізму

*Удосконалено автором на основі [5]

Якщо звернути увагу на інституційний підхід трактування механізму фінансового моніторингу, то слід зупинитися на визначенні поняття «фінансовий механізм». Так, під фінансовим механізмом розуміють сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів

управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. [2; с.167] Виходячи з цього та проведених нами досліджень з інституційної точки зору *під механізмом фінансового моніторингу пропонуємо розуміти сукупність форм, методів, важелів та інституційних умов подолання асиметричності фінансово-господарської інформації та стримування протиправних дій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, що зумовлюються цілями та завданнями фінансового моніторингу та відповідним видом його забезпечення.* Отож з метою окреслення особливостей механізму фінансового моніторингу в сучасних умовах сформулюємо цілі, завдання, засоби досягнення, методи, важелі, інструменти, процедури, та принципи фінансового моніторингу, а також взаємодію між ними та із зовнішнім середовищем.

Опираючись на вітчизняний та світовий досвід найважливішими цілями фінансового моніторингу є:

- державне регулювання та нагляд з питань фінансового моніторингу та санкційної політики у такій сфері;
- своєчасне виявлення, арешт і конфіскація доходів, одержаних злочинним шляхом. [4]

Зазначені цілі можуть бути досягнені шляхом виконання таких основних завдань:

- проведення аналізу фінансової інформації, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними та іншими державними органами;

- дослідження методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади – учасниками національної системи запобігання протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу;
- забезпечення функціонування та розвитку єдиної державної інформаційної системи в сфері запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- участь в міжнародному співробітництві у сфері запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. [3]

При цьому важливо, якими шляхами буде відбуватися виконання завдань фінансового моніторингу, оскільки саме вони будуть визначати методику та інструментарій здійснення фінансового моніторингу.

До методів фінансового моніторингу можна віднести опрацювання статистичної інформації, математичне моделювання, методи експертних оцінок, комплексні методи тощо. Важливою складовою механізму фінансового моніторингу є важелі впливу на фінансові відносини. Класичний перелік таких важелів включає комплекс санкцій та штрафів. Інструментарій фінансового моніторингу має прикладний характер і в залежності від виду операцій може включати наступні елементи (див. рис. 2).

Рис. 2. Інструментарій фінансового моніторингу*

*Складено автором за результатами власних досліджень

Визначальні риси механізму фінансового моніторингу значною мірою зумовлюються особливостями забезпечення сфери його функціонування, зокрема правовим, інформаційним, методичним та кадровим забезпеченням. Тобто, можливості застосування тих чи інших методів, важелів та інструментів фінансового моніторингу залежать від інституційних умов, у яких розвивається механізм фінансового моніторингу.

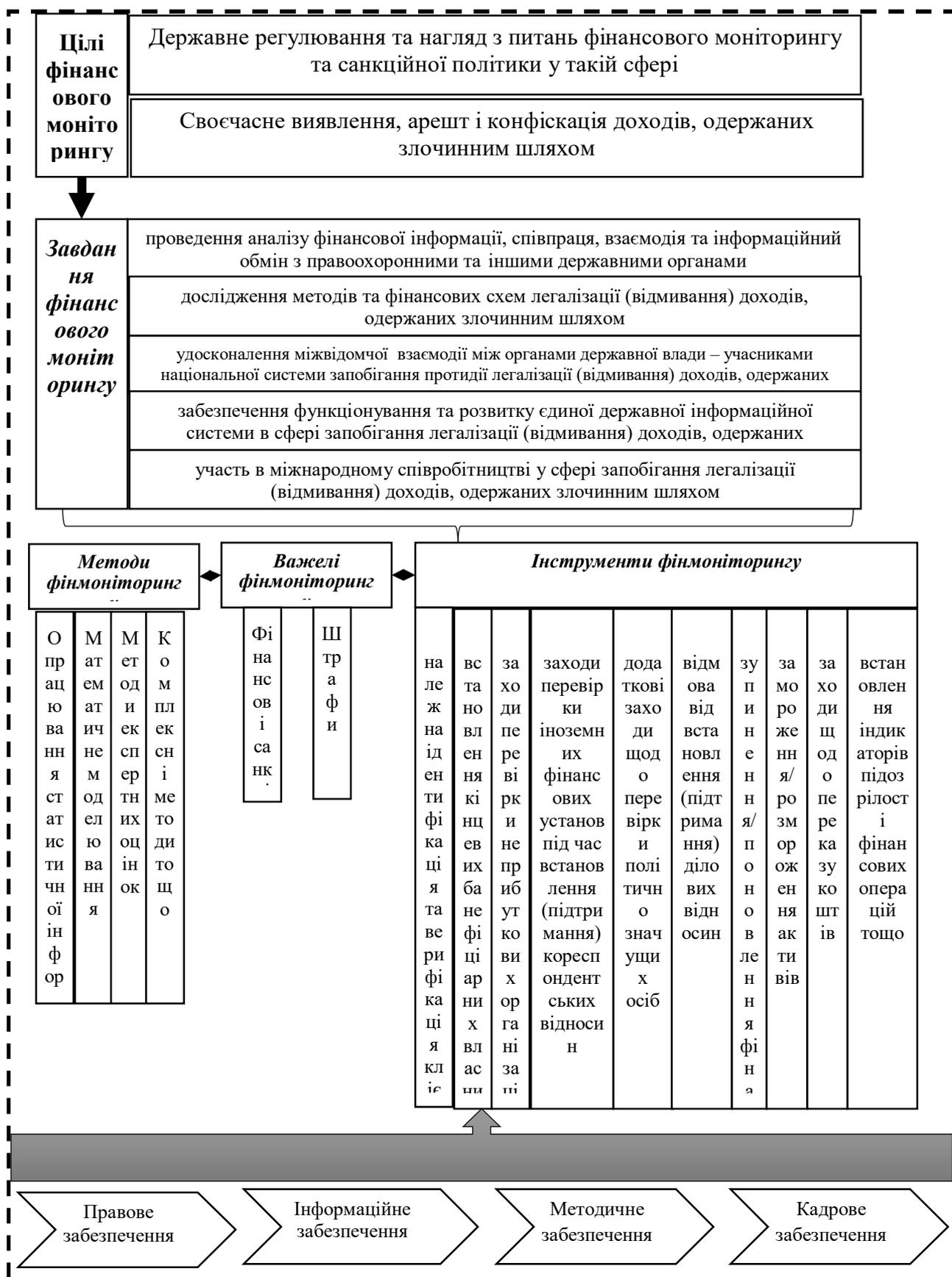

Рис. 3. Схема механізму фінансового моніторингу (інституційний підхід)*

*Авторська розробка

До сфери правового забезпечення відносимо всі діючі нормативно-правові акти з питань запобігання (протидії) легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, до інформаційного забезпечення – весь комплекс зібраної та обробленої інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, процес інформаційного обміну з органами виконавчої влади та іншими державними органами, а також за можливості функціонування єдиної інформаційної системи у сфері запобігання (протидії) легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; до методичного забезпечення відносимо сукупність методів та фінансових схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та методологію запобігання такій легалізації й до кадрового забезпечення – сукупність компетентнісних характеристик кадрового складу органів, залучених до здійснення фінансового моніторингу в державі.

Схематично механізм фінансового моніторингу представлений на рис. 3. Зі схеми видно, що вибір конкретних методів, важелів та інструментів фінансового моніторингу зумовлюється, з одного боку, цілями і завданнями фінансового моніторингу в конкретній державі, з іншого боку, - забезпеченням процесу фінансового моніторингу в державі, а саме правовим, інформаційним, методичним та кадровим забезпеченням.

Висновки. Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження хочемо наголосити на такому. Автором обґрунтована позиція щодо трактування системи фінансового моніторингу як сукупності форм та методів взаємовідносин, що виникають при проведенні фінансових операцій клієнтами через фінансові установи з урахуванням законодавчо покладених на них обов'язків забезпечення заходів щодо повного та своєчасного запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом, і фінансуванню

тероризму з урахуванням провідних світових тенденцій у галузі способів та методів легалізації доходів, а також сукупності збору, обробки та аналізу інформації та її передачі до спеціалізованих органів держави, які, у свою чергу, здійснюють перевірку правомірності проведення таких операцій і перевіряють джерела походження доходів клієнтів, а також послідовного економічно-соціального розвитку суспільства та боротьби з суспільно небезпечними явищами. В ході такої взаємодії моніторингова діяльність відбувається у декількох площинах і має свої особливості.

Автором означене та схематично представлене поняття механізму фінансового моніторингу як сукупності форм, методів, важелів та інституційних умов подолання асиметричності фінансово-господарської інформації та стримування протиправних дій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, що зумовлюються цілями та завданнями фінансового моніторингу та відповідним видом його забезпечення. Підтверджена наукова гіпотеза, що вибір визначених методів, важелів та інструментів фінансового моніторингу залежить, по-перше, від цілей і завдань фінансового моніторингу, по-друге, від стану та складу забезпечення процесу фінансового моніторингу.

Література:

1. Швець Н., Акритов, А. (2020). Роль і місце фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю. *Вісник Університету банківської справи*, 3, 3-9.
2. Базилевич В.Д., Баластрик, Л. О. (2004). *Державні фінанси: навч. посібн.* Київ: Атіка, 368.
3. *Пріоритети діяльності Державної служби фінансового моніторингу України на 2021 рік* (Державна служба фінансового моніторингу) <<https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/prioritetni->

zavdannya/prioriteti-diyalnosti-derzhavnoji-sluzhbi-finansovogo-monitoringu-ukrajini-na-2021-rik.html> (2021, жовтень, 10)

4. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації, 2021.* (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>> (2021, жовтень, 10)

5. Сюркало, Б.І. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу (2011). *Ефективна економіка*, 11.

References:

1. Shvets N., Akrytov, A. (2020). Rol i mistse finansovoho monitoringu v systemi derzhavnoho finansovoho kontroliu. [The role and place of financial monitoring in the system of state financial control]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy*, no.3, 3-9. [in Ukrainian].

2. Bazylevych V.D., Balastryk, L. O. (2004). *Derzhavni finansy: navch. posibn.* [State finance]. Kyiv: Atika, 368. [in Ukrainian].

3. *Priorytety diialnosti Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitoringu Ukrainy na 2021 rik.* [Priorities of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2021]. (Derzhavna sluzhba finansovoho monitoringu) <<https://fiu.gov.ua/pages/diyalnist/funkcional/prioritetni-zavdannya/prioriteti-diyalnosti-derzhavnoji-sluzhbi-finansovogo-monitoringu-ukrajini-na-2021-rik.html>> (2021, zhovten, 10)

4. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Osnovnykh napriamiv rozvytku systemy zapobihannia ta protydii lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom, finansuvanniuiu teroryzmu ta finansuvannia rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia*

v Ukraini na period do 2023 roku ta planu zakhodiv shchodo yikh realizatsii, 2021. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Main directions of development of the system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction in Ukraine until 2023 and action plan for their implementation]. (Kabinet Ministriv Ukrainy). *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>> (2021, zhovten, 10)

5. Siurkalo, B.I. *Napriamy vdoskonalennia systemy derzhavnoho finansovoho monitorynhu* (2011). [Directions for improving the system of state financial monitoring]. *Efektivna ekonomika*, 11.

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.5

УДК 811.111-25.42

СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ТЕРМІНІВ-КОМПОЗИТІВ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАННЯ «SPIEGEL»)

кандидат філологічних наук, доцент, Дружбяк С. В.

<https://orcid.org/0000-0001-8971-9852>

e-mail: svitlana.v.druzhbiak@lpnu.ua

магістр, Бабик С. Т.

<https://orcid.org/0000-0002-5946-4788>

e-mail: sofiia.babyk.mflz.2020@lpnu.ua

Національний університет «Львівська політехніка», Україна, Львів

Проаналізовано німецькі економічні публіцистичні тексти 2021 року; виявлено економічні терміни-композиції (620 лексем); здійснено структурно-семантичну класифікацію досліджуваних одиниць, виявлено їх продуктивні моделі. Застосовано описовий метод, метод дистрибутивного аналізу, метод моделювання та елементи кількісного аналізу. Встановлено, що словоскладання належить до продуктивних способів номінації фахових понять. Найбільшу кількість становлять двокомпонентні одиниці – 82%, трикомпонентні – 18%. Нові композиції в економічній термінології формують єдину монолітну складну основу, до компонентів якої можуть належати як корені, так і похідні прості чи складні основи. Їхній компонентний склад може бути дуже різноманітним. Для термінів-композицій характерні висока інформативність та, водночас, відносна компактність.

Ключові слова: термін, термінологія, композит, словотвірна

модель, продуктивність.

Кандидат филологических наук, доцент Дружбяк С. В., магистр Бабик С. Т. Структурные модели терминов-композигов в современной немецкой экономической терминологии (на материале издания «Spiegel») / Национальный университет «Львовская политехника», Украина, Львов

Проанализированы германские экономические публицистические тексты 2021 года; выявлены экономические термины-композигов (620 лексем); осуществлена структурно-семантическая классификация исследуемых единиц, выявлены их продуктивные модели. Используются описательный метод, метод дистрибутивного анализа, метод моделирования и элементы количественного анализа. Установлено, что словосложение относится к продуктивным способам номинации профессиональных понятий. Наибольшее количество составляют двухкомпонентные единицы – 82%, трехкомпонентные – 18%. Новые композигов в экономической терминологии формируют единое монолитное сложное основание, к компонентам которого могут принадлежать как корни, так и производные простые или сложные основы. Их компонентный состав может быть очень разнообразным. Для терминов-композигов характерна высокая информативность и одновременно относительная компактность.

Ключевые слова: термин, терминология, композигов, словообразовательная модель, продуктивность.

S. Druzhbiak, PhD in philological Sciences, Associate Professor, S. Babyk, Master's student in the Applied Linguistic / Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Lviv

German economic publicist texts of 2021 have analysed; found out economic composite terms (620 lexemes); it is carried out structurally

semantic classification of the probed units, found out them productive models. A descriptive method, method of distributive analysis, design method and elements of quantitative analysis, is applied. It is set that composite words belongs to the productive methods of nomination of professional concepts. The most is made by double-component – 82%, three-component – 18%. New compos in economic terminology form the unique difficult monolithic basis, to the components of which can belong both roots and simple derivatives are or difficult bases. Their component composition can be very various. For terms-compos the high informing and, at the same time, relative compactness is characteristic.

Key words: term, terminology, composite, word-forming model, productivity.

Вступ. В останні роки аналіз терміноутворюючих процесів стає все актуальнішим як в українській, так і в зарубіжній лінгвістиці. Науково-технічний прогрес та новітні технології зумовлюють необхідність створення термінологічних одиниць, що позначатимуть нові процеси і явища в різних сферах діяльності. Дослідження структурно-семантичних особливостей термінів дає змогу оцінити рівень розвитку тієї чи іншої терміносистеми та визначити ключові напрями для її нормування.

Проблеми термінологічної теорії вже кілька десятиліть є об'єктом активного дослідження багатьох українських: А. С. Д'яков, І. С. Квітко, Т. Р. Кияк та зарубіжних: В. В. Виноградов, Г. Й. Винокур, М. М. Володіна, В. Г. Гак, Б. М. Головін, С. В. Гриньов, Н. Fluck, D. Möhn, T. Roelke учених. Науковці вивчають питання, пов'язані з формуванням та функціонуванням термінів сфери економіки [4], з синтаксичними особливостями німецького фахового маркетингового дискурсу [1], з дериваційними властивостями термінологічних одиниць [2], зі словотвірною потенцією префіксальних дієслів [5] тощо.

Перелічені дослідження створили теоретично-методологічну базу для подальшого вивчення окремих терміносистем, їхньої побудови й закономірностей розвитку.

Незважаючи на постійний та активний інтерес науковців до проблеми дослідження та уніфікації різних фахових мов, аналіз досліджень та наукової літератури свідчить про те, що німецька економічна термінологія як ніколи потребує уваги дослідників, зважаючи на теперішні нестабільні економічні часи та активне поповнення досліджуваної термінології новими одиницями.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі термінів-комполітів в сучасній німецькій економічній термінології, дослідженні їх структурних та семантичних особливостей.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**: проаналізувати німецькі економічні публіцистичні тексти 2021 року; виявити економічні терміни-комполіти; здійснити структурно-семантичну класифікацію досліджуваних одиниць, виявити їх продуктивні моделі.

Об'єктом дослідження є терміни-комполіти в сучасній німецькій економічній термінології. **Предмет** дослідження – структурно-семантичні особливості термінів-комполітів в сучасній німецькій економічній термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для опрацювання матеріалу дослідження було застосовано такі методи: описовий метод – для виділення одиниць аналізу; метод дистрибутивного аналізу – для членування виділених одиниць з метою їхнього аналізу, класифікації та інтерпретації для використання отриманих даних під час формалізованого опису термінів-комполітів; метод моделювання – для побудови формальних моделей. Крім цього, можливе використання елементів кількісного аналізу з метою

встановлення частоти моделей досліджуваних структур і їхніх компонентів та співвідношення між отриманими показниками.

У певних випадках було застосовано метод семантико-компонентного аналізу та метод мікростатистичних підрахунків на основі лексикографічних джерел та текстів різних функціональних типів.

Матеріалом дослідження стали 620 термінів-комполітів, виокремлених методом суцільної вибірки із німецького періодичного видання «Spiegel».

Для проведення повноцінного власного дослідження було виявлено потребу у створенні унікальної вибірки термінів. Це дало змогу не тільки опиратись на попередні дослідження лінгвістів у цій царині, а й здійснити незалежні судження та підвести підсумки по закінченню лінгвістичного аналізу.

Уся вибірка зібрана за період 2021 року, що додає певної унікальності пропонованому дослідженню.

Терміни було зібрано на базі німецького періодичного видання «Spiegel». Найзручнішим варіантом пошуку, фільтрації та опрацювання інформації виявилася електронна версія цього видання. Адже вона містить усі його видавничі розгалуження (наприклад, економічно-діловий щомісячник «Manager Magazin»), які базуються саме на певному виді економічної діяльності і, відповідно, дають змогу зробити тематичну класифікацію та краще аналізувати матеріал.

Під час створення вибірки до уваги брались терміни, що складаються з 2 та більше слів. Тому дослідження структурних особливостей та виявлення певних закономірностей в словотвірному процесі можна віднести до ряду важливих завдань цієї роботи.

Окрім цього, ми простежили роль різних частин мови у процесі словотворення досліджуваних термінів. Адже частиномовне вираження термінів завжди належало до важливих проблем термінологічної лексики

та має велике значення. Особливо активно цю проблему досліджували у ХХ столітті, коли лінгвісти всього світу активно її обговорювали і судження багатьох відрізнялися.

Поняття «комползит» у мовознавстві розглядають у широкому та вузькому сенсі. В широкому розумінні композити – складні лексеми, що складаються з двох або більше слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, що набула формальних, граматичних і семантичних ознак окремого слова. У вузькому значенні композити (лат. *compositus* – компонент, що складається з частин) – складні слова, утворені на основі додавання. У цьому значенні термін «комползит» використовують для позначення слів, утворених шляхом додавання основ [3, с. 246].

Терміни-комползити широко представлені в економічній термінології. Їх поява зумовлена можливістю передати два чи більше значення в одному слові. Це забезпечує здатність такої одиниці стисло виразити основне поняття і відповідати одразу багатьом невід'ємним ознакам терміна: інформативність, однозначність, точність та стилістична нейтральність. Вони відображають усі ознаки та характеристики, що необхідні для опису та позначення об'єктів економічної дійсності.

Для проведення аналізу були використані запропоновані Д'яковим А. С., Кияком Т. Р. та Куделько З. Б [6, с. 217] словотвірні моделі складних термінів. За результатами дослідження, кількість складних термінів становить 620 одиниць, серед яких превалюють двокомполцентні композити (560 термінів – 82% усіх складних одиниць). Серед них, як свідчить фактичний матеріал, найчастіше зустрічаються такі моделі складних слів:

1. Модель **S+S** (іменник+іменник). Це становить 448 слова – 76,3% усіх двокомполцентних композитів: *die Produktionsweise* – спосіб виробництва; *der Stadtstaat* – місто-держава; *das Kursniveau* – рівень курсу; *die Betriebseinheit* – виробнича одиниця; *die Betriebseinheit* –

виробнича одиниця. На нашу думку, продуктивність цієї моделі пояснюється тим, що композит з першим іменником є тим лексичним утворенням яке чітко номінує поняття, не утворюючи комунікативних перешкод для його розуміння.

2. Другою за продуктивністю моделлю двочленних термінів є модель **V+S** (дієслово+іменник). Тут налічується 51 слова – 12,7% усіх двокомпонентних композитів. Ця модель характерна тим, що дієслово, представлене зазвичай у вигляді основи теперішнього часу дійсного способу, втрачає свої спеціальні граматичні властивості і вступає в атрибутивні відносини з іменником, уточнюючи його: *die Lieferfirma* – *фірма-постачальник*; *die Raubüberfälle* – *випадки викрадення*; *die Arbeitsbedingungen* – *умови праці*; *die Staffelpreise* – *диференційовані ціни*.

3. Значно менш продуктивною є модель **A+S** (прикметник+іменник). Зафіксовано 45 таких одиниць – 7,9% усіх двокомпонентних композитів. Можна вважати, що це притаманно саме економічній термінології, оскільки, на відміну від інших терміносистем, де, як свідчать дослідники, ця модель є взагалі непродуктивною, економічна термінологія містить все ж певну кількість таких лексем. Це можна пояснити тим, що при створенні економічного терміна нерідко є потреба саме в уточненні чи конкретизації якогось поняття, що забезпечує саме використанню прикметників, наприклад: *der Armenrecht* – *право малозабезпеченої сторони в цивільному процесі на час звільнення від сплати судових витрат і призначення їй безплатного адвоката*; *der Gleichbehandlung* – *рівні права*; *der Gleichberechtigung* – *рівноправне становище, рівність*; *der Niedriglohn* – *низький рівень заробітної плати*.

4. Також непродуктивною моделлю є модель **Adv+S** (прислівник+іменник). Всього 6 слів – 1,6% усіх двокомпонентних композитів, наприклад: *der Sofortkredit* – *миттєвий кредит*; *der Direktabnehmer* – *безпосередній користувач*.

5. Ще меншу вживаність у порівнянні з іншими має модель **Gerund+S** (герундій+іменник). Зафіксовано 5 слів – 0,9% усіх двокомпонентних композитів, у більшості з яких першим елементом виступає англіцизм, наприклад: *die Skimmingstrategie* – політика «зняття вершків», *політика встановлення високої ціни на новий продукт*.

6. Усього 3 одиниці – 0,3% усіх двокомпонентних композитів утворено моделлю **Präp+S** (прийменник+іменник): *der Mitbesitzer* – співвласник; *die Untermiete* – суборенда.

7. Найнижчу продуктивність спостерігаємо у моделях **Pron+S** (займенник+іменник), всього одна одиниця – 0,2% усіх двокомпонентних композитів): *das Selbstverteidigung* – самооборона та **Konj+S** (сполучник+іменник), також одне слово – 0,1% усіх двокомпонентних композитів): *die Undkonten* – спільні рахунки.

Незважаючи на вимогу до короткої форми терміна, в економічній термінології наявні терміни-композити, що містять три та більше компоненти. Їх існування зумовлено можливістю вираження у межах однієї лексичної одиниці відразу кількох важливих ознак певного спеціального поняття та здатністю передати у формі одного слова усі необхідні інформативні особливості цього поняття.

Словотвірний аналіз трикомпонентних термінів, що становлять 60 одиниць – 18% усіх термінологічних одиниць, свідчить про те, що для них характерні такі основні моделі:

1. Модель **S+S+S** (іменник+іменник+іменник). Ця модель представлена 24 одиницями, що становить 41,2% усіх трикомпонентних термінів: *der Kundenberatungsdienst* – консультативна служба з надання послуг покупцям; *die Lohnsteuerberechnung* – підрахунок суми на заробітну плату.

2. Нечисленна кількість термінів утворена за допомогою моделі **V+S+S** (дієслово+іменник+іменник). Тут виявлено 9 лексем, тобто 15,8% усіх трикомпонентних термінів: *der Sparkassenbrief* – депозитний сертифікат.

3. Майже з однаковою частотністю представлені такі три моделі:

а) Модель **A+S+S** (прикметник+іменник+іменник). Зафіксовано 7 одиниць, що становить 11,7% усіх трикомпонентних термінів: *die Gleitpreisklausel* – застереження про змінну ціну (передбачає встановлення ціни через деякий час після укладення договору чи можливість зміни ціни);

в) Модель **Präp+S+S** (прийменник+іменник+іменник). Ця група має 6 одиниць і становить, відповідно, 9,3% усіх трикомпонентних термінів: *der Unternehmensergebnis* – результат діяльності підприємства.

с) Модель **Adv+S+S** (прислівник+іменник+іменник) представлена 5 одиницями і становить 7,9% усіх трикомпонентних термінів: *die Außenwirtschaftstätigkeit* – зовнішньоекономічна діяльність, *das Selbstversorgungswirtschaft* – дрібне сільськогосподарське підприємство.

4. Невисоку продуктивність серед економічних трикомпонентних термінів має модель **S+A+S** (іменник+прикметник+іменник), представлена у нашій вибірці 4 одиницями, що становить 6,9% всіх одиниць: *der Steuerfreibetrag* – сума, з якої не стягуються податки.

5. До малопродуктивних моделей належить модель **S+V+S** (іменник+дієслово+іменник), усього 3 одиниці, що становить 4% усіх трикомпонентних термінів, наприклад: *die Steuerabsetzbeträge* – податкові відрахування.

6. Найменш продуктивною є модель **S+Präp+S** (іменник+прийменник+іменник). Вона становить 2,6% всіх трикомпонентних термінів та налічує 2 одиниці: *die Kostenmitfinanzierung* – співфінансування витрат.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Аналіз текстів економічної тематики видання «Spiegel» дав змогу виокремити 620 термінологічних одиниць, утворених способом словоскладання. Результати кількісного аналізу термінів економічної термінології в сучасній німецькій мові дають підстави стверджувати, що словоскладання належить до продуктивних способів номінації фахових понять. Для термінів-комполітів характерні висока інформативність та, водночас, відносна компактність. Завдяки цій перевазі досліджувані одиниці часто вживаються в економічних текстах, наприклад: ***Oberlandesgericht kippt Kontoführungsgebühren für Bausparvertrag: In Zeiten von Niedrigzinsen langen viele Bausparkassen an anderen Stellen zu – und erheben etwa teils üppige Jahresgebühren.***

Як свідчить проведене дослідження, нові композити в економічній термінології формують єдину монолітну складну основу, до компонентів якої можуть належати як корені, так і похідні прості чи складні основи. Їхній компонентний склад може бути дуже різноманітним.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у порівняльному аналізі складних економічних термінів німецької та української мов з метою виявлення перекладацьких методів та прийомів, необхідних для адекватного відтворення термінологічних одиниць.

Література:

1. Вовчанська С. І. (2013) Синтаксичні особливості німецького фахового маркетингового дискурсу / С. І. Вовчанська // Мова і культура: науковий журнал / [гол. ред. Д. С. Бураго]. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, Вип. 16. – Т. IV (166). С. 144–150.
2. Гутиряк О. І. (1999) Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук. К.: Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 18 с.

3. Даниленко В. П. (1977) Русская терминология: опыт лингвистического исследования. М.: Наука, 246 с.
4. Дружбяк С. В. (2010) Словоскладання у творенні сучасних німецьких економічних термінів / С. В. Дружбяк // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». № 676. С. 94–97.
5. Дудок А. Р. (2019) Словотвірна семантика префіксальних дієслів-термінів гуманітарної сфери: теоретичний аспект / А. Р. Дудок // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 4. С. 41-45.
6. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. (2000) Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: Academia, 217 с.

Ілюстративний матеріал

7. <https://www.spiegel.de/wirtschaft/>

References:

1. Vovchanska S. I. (2013) Syntaksychni osoblyvosti nimetskoho fakhovoho marketynhovooho dyskursu / S. I. Vovchans'ka // Mova i kultura : naukovyy zhurnal / [hol. red. D. S. Buraho]. – K.: Vydavnychyu Dim Dmytra Buraho, Vyp. 16. – Т. IV (166). S. 144–150.
2. Hutyryak O. I. (1999) Anhliys'ka terminolohiya marketynhu: struktura ta semantychni kharakterystyky: avtoref. dys. na zdobuttya naukovooho stupenya kand. filol. nauk. K.: Kyivskyu un-t im. Tarasa Shevchenka, 18s.
3. Danylenko V. P. (1977) Russkaya termynolohyya: opyt lynchvystycheskoho yssledovanyya. M.: Nauka, 246 s.
4. Druzhbiak S. V. (2010) Slovoskladannya u tvorenni suchasnykh nimets'kykh ekonomichnykh terminiv / S. V. Druzhbiak // Visnyk nats. un-tu «Lvivska politekhnika». Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi». №

676. S. 94–97.

5. Dudok A. R. (2019) Slovotvirna semantyka prefiksalnykh diyesliv-terminiv humanitarnoyi sfery: teoretychnyy aspekt / A. R. Dudok // Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Sotsialni komunikatsiyi. Tom 30 (69) № 4. S. 41-45.
6. Dyakov A. S., Kuyak T. R., Kudelko Z. B. (2000) Osnovy terminotvorenniya: Semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty. K.: Academia, 217s.

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.6

УДК: 339.13:631.52 (477)

РИНОК НАСІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

кандидат економічних наук, доцент, Ралко Олександра

<http://orcid.org/0000-0002-3634-6770>

e-mail: alexandra-ralko@hotmail.com

студент, Дишлик Владислав

<http://orcid.org/0000-0002-9771-0484>

e-mail: dvprugby7@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Україна, Київ

У статті проведено аналітичне дослідження ринку насіння в Україні з метою визначення основних факторів, що обмежують його розвиток та заходів, що дозволять українським виробникам стати конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і світовому ринках. Для визначення перспектив було проведено аналіз світового ринку насіння у розрізі динаміки обсягів виробництва насіння, регіональної сегментації, структури ринку та його основних гравців. Для визначення факторів, що стримують розвиток українського рівня насіння було проведено структурний аналіз ринку, в результаті якого автори прийшли до висновку, що більше половини насіння, що використовуються українськими фермерами є імпортованим. У результаті дослідження причин, які спонукають українських виробників сільськогосподарської продукції до використання імпортних матеріал, автори прийшли до висновку, що нагальним питанням є забезпечення дієвої системи

управління якістю насіння, приведення цього процесу у відповідність до міжнародних стандартів, розробка комплексних рішень для фермерів.

Ключові слова: насіння, садивний матеріал, перспективи, ринок, Україна, світовий ринок.

кандидат економічних наук, доцент, Ралко А., студент Дышлык В. Рынок семян в Украине: проблемы и перспективы / Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина, Киев

В статье проведено аналитическое исследование рынка семян в Украине с целью определения основных факторов, ограничивающих его развитие и мероприятий, позволяющих украинским производителям стать конкурентоспособным как на отечественном, так и на мировом рынках. Для определения перспектив был проведен анализ мирового рынка семян в разрезе динамики объемов производства семян, региональной сегментации, структуры рынка и их основных игроков. Для определения сдерживающих факторов развития украинского рынка семян был проведен структурный анализ рынка, в результате которого авторы пришли к выводу, что более половины семян, используемых украинскими фермерами, являются импортированными. В результате исследования причин, побуждающих украинских производителей сельскохозяйственной продукции к использованию импортных материалов, авторы пришли к выводу, что насущным вопросом является обеспечение действенной системы управления качеством семян, приведение этого процесса в соответствие с международными стандартами, разработка комплексных решений для фермеров.

Ключевые слова: семена, посадочный материал, перспективы, рынок, Украина, мировой рынок.

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Ralko O., student Dyshlyk V. Seed market in Ukraine: problems and prospects / National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

The article provides an analytical study of the seed market in Ukraine in order to determine the main factors limiting its development and measures that allow Ukrainian producers to become competitive both on the domestic and world markets. To determine the prospects, an analysis of the world seed market was carried out in the context of the dynamics of seed production volumes, regional segmentation, market structure and their main players. To determine the constraints on the development of the Ukrainian seed market, a structural analysis of the market was carried out, as a result of which the authors came to the conclusion that more than half of the seeds used by Ukrainian farmers are imported. As a result of a study of the reasons prompting Ukrainian agricultural producers to use imported materials, the authors came to the conclusion that the pressing issue is to ensure an effective seed quality management system, bring this process in corresponding with international standards, and develop complex solutions for farmers.

Key words: seeds, planting material, prospects, market, Ukraine, world market.

Вступ. Роль та значення насіннєвого матеріалу зростає під впливом зростання чисельності населення, зменшення площ орних земель, світових кліматичних змін. Значним є внесок у розвиток ринку насінництва, організації методологічних та методичних засад проведення комерційного обігу насіння й садивного матеріалу та шляхів вирішення загальних проблем вітчизняної насіннєвої галузі в Україні таких вчених, як: С. Бакай [1], М. Зубець та С. Тивончук [2], О. Захарчук [3], О. Пічкур [4] та багато інших.

Із зростанням чисельності населення зростає і попит на якісний та дешевий насіннєвий матеріал. Тому актуальним є вивчення методів зниження ціни на оригінальну продукцію виробників. Так як імпортоване насіння дорожче, головним питанням залишається зниження ціни продукції завдяки вирощування насіннєвого матеріалу на території України.

Мета статті та завдання. Метою статті є визначення основних проблем, що уповільнюють розвиток українського рівня насіння та визначення перспектив забезпечення українських фермерів насінням вітчизняного виробництва високої якості. Виходячи із мети, авторами поставлені наступні завдання: дослідити основні тенденції світового ринку насіння, проаналізувати структуру українського виробництва насіння та садивних матеріалів, визначити основні стримуючі фактори розвитку українського ринку насіння, окреслити перспективи розвитку ринку насіння в Україні.

Виклад основного матеріалу статті. На світовому ринку сільськогосподарського насіння відбуваються динамічні зміни під впливом зростання чисельності населення та змін клімату. Для розуміння перспектив розвитку ринку насіння в Україні розглянемо загальносвітову динаміку його виробництва та прогнози подальшого розвитку.

У 2020 році світовий ринок насіння був оцінений у 59,11 млрд доларів США, який, за прогнозами, досягне рівня 86,86 млрд доларів США до 2026 року, при цьому середньорічний темп зростання становитиме 6,7% [5].

Зі збільшенням населення світу, очікується подальше глобальне зростання попиту на світовому ринку насіння, динаміку та прогноз обсягів виробництва насіння представлено на рис.1.

Рис. 1. Динаміка світових обсягів виробництва насіння, млрд. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Внаслідок зростання населення та стійкого темпу деградації земель площа землі на душу населення буде однозначно зменшуватись у майбутньому. Зниження доступності орних земель на душу населення є основною проблемою світового сільського господарства. Проте, саме цей фактор є основною рушійною силою розвитку світового ринку насіння. Оскільки, необхідно виробляти більше при скороченні орних земель на душу населення, щоб зростати. Що стає можливим за рахунок використання високоврожайних та гібридних сортів. Цей виклик спонукає фермерів до того, щоб змістити акцент з традиційних джерел насіння на фасоване насіння, яке обіцяє більшу віддачу, особливо в країнах, що розвиваються, таких як Китай та Індія, попит на сільськогосподарську продукцію, зокрема, насіння, як і раніше, залишається високим. Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де домінують дві основні сільськогосподарські країни, Індія та Китай демонструють найбільше зростання на світовому ринку насіння. У регіоні спостерігається зростання впровадження гібридів та збільшення коефіцієнта заміщення насіння основних культур, таких як рис, кукурудза та овочі. Перспективи зростання гібридного рису у регіоні залишаються високими. Наприклад,

посівна площа під гібридним рисом в Індії у 2018 році склала 3,1 млн. га, що становить 7% від загальної площі рису в країні. Зростання попиту на корми для тварин стало основною рушійною силою у розвитку сегмента кукурудзи у регіоні. Також збільшились посівні площі овочів за рахунок зміни дієтичних вподобань населення, більш того збільшення виручки, що одержують фермери від вирощування овочів призводить до зростання сегменту насіння овочевих культур у регіоні.

Глобальний ринок насіння є консолідованим, частка міжнародних агрохолдингів складає понад 46 %. Лідерами на ринку є компанія Bayer CropScience, на яку припадає 16% загальносвітового виробництва насіння, за ним слідує Corteva Agriscience та Syngenta International AG, які мають ринкові частки 12 % та 4%, відповідно. Groupe Limagrain та BASF SE стоять на четвертому та п'ятому місці з ринковими частками у близько 3%.

Отже, ринок насіння є перспективним з огляду на зростання світового попиту, у той же час він вирізняється високою консолідацією, що знижує імовірність появи нових крупних гравців. Розглянемо основні перспективи та проблеми розвитку ринку насіння в Україні з урахуванням досліджених загальносвітових тенденцій.

Одним з головних чинників високого врожаю сільськогосподарської продукції є насіння, яке є носієм біологічних та господарських якостей рослини. Якісний посівний матеріал з високими показниками сортової чистоти, високої генерації, неуражене хворобами, вирівняне за розміром та масою здатне формувати високопродуктивні посіви. Використання якісних гібридів з високою потенційною врожайністю забезпечить зростання обсягу валового збору в господарстві і підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому та внутрішньому ринках. Україна є одним з головних гравців в аграрній галузі в світі тому має бути забезпечена якісним посівним матеріалом. Наразі Україна

задовольняється насінням імпортової селекції та вирощуванням зарубіжного насіння на території України.

Так, у 2019 р. левову частку (90 %) в імпорті до України насіння зернових культур становила кукурудза – 33,8 тис. т. Насінневої пшениці за кордоном закупили 1,9 тис. т. Тенденція до збільшення імпорту насіннєвого матеріалу, яка спостерігається в Україні з 2015 р. і збереглися торік, стала результатом різкого підвищення попиту через збільшення його споживання холдинговими компаніями та великими й середніми товаровиробниками. При цьому варто взяти до уваги, що більшість іноземних насіннєвих компаній побудували свої заводи на території України та для локалізації власного виробництва вже на території нашої держави здійснюють продаж насіння вітчизняним товаровиробникам, не завозячи його з-за кордону [3].

Стрімке зростання урожайності більшості сільськогосподарських культур в Україні тільки підкреслює важливість якісного насіннєвого матеріалу. За даними Держстату [6], в 2016 році порівняно з 2010 роком урожайність зросла на: по соняшнику - 49%, пшениці - 57%, ячменю - 68%, сої та ріпаку на 42% та 51%, відповідно, врожайність кукурудзи зросла що найменше на 45%.

Як наслідок, вартість насіннєвого матеріалу є одним з основних елементів в структурі собівартості. Тільки в 2019 році на покупку насіння і садивного матеріалу сільськогосподарські підприємства витратили 26 млрд грн (1,02 млрд дол. США). В структурі загальних витрат на виробництво продукції рослинництва насіння та садивний матеріал в середньому займають 16,6%. Зокрема даний показник складає: 11,1 % для пшениці, 12,9 % для ячменю, 21,1% для кукурудзи, 21 % для соняшнику та 15,7 % для сої.

За даними Мінагрополітики станом на 2019 рік в Реєстрі сортів рослин придатних для поширення в Україні налічувалось понад 9 тис сортів, з яких української селекції – 43%, іноземної – 57%.

Структуру реєстру сортів рослин України по основним с/г культурам представлено на рис. 2.

Рис.2. Структура реєстру сортів рослин України по основним с/г культурам станом на 2019 рік, %

Джерело: побудовано авторами на основі [6]

В той же час, показник частки українського селекційного матеріалу в реєстрі значно коливається в залежності від культури. Українська селекція культур, що є традиційними для України та мають розвинуту селекційну школу, представлену такими культурами, як: озимі злаки (українська селекція складає 75%), бобові (64%), круп'яні (100%). Культури, які не є традиційними для України, представлені більшою мірою іноземною селекцією.

Причиною орієнтації українських аграріїв на насіння іноземної селекції по таких культурах, як кукурудза, ріпак та соняшник є висока собівартість виведення даних культур для національних виробників насіння. За даними транснаціональної компанії Monsanto, одного з

провідних світових виробників насінневого матеріалу, в середньому для виведення комерційного сорту необхідно від 8-10 років та інвестиції на рівні 50-100 млн дол. США. Тому чисельна перевага іноземного насінневого матеріалу по культурам, що не є традиційними для України, є закономірною, зважаючи на значні іноземні напрацювання в селекції цих культур.

Структуру виробництва насіння та садивного матеріалу станом на 2019 рік представлено на рис.3.

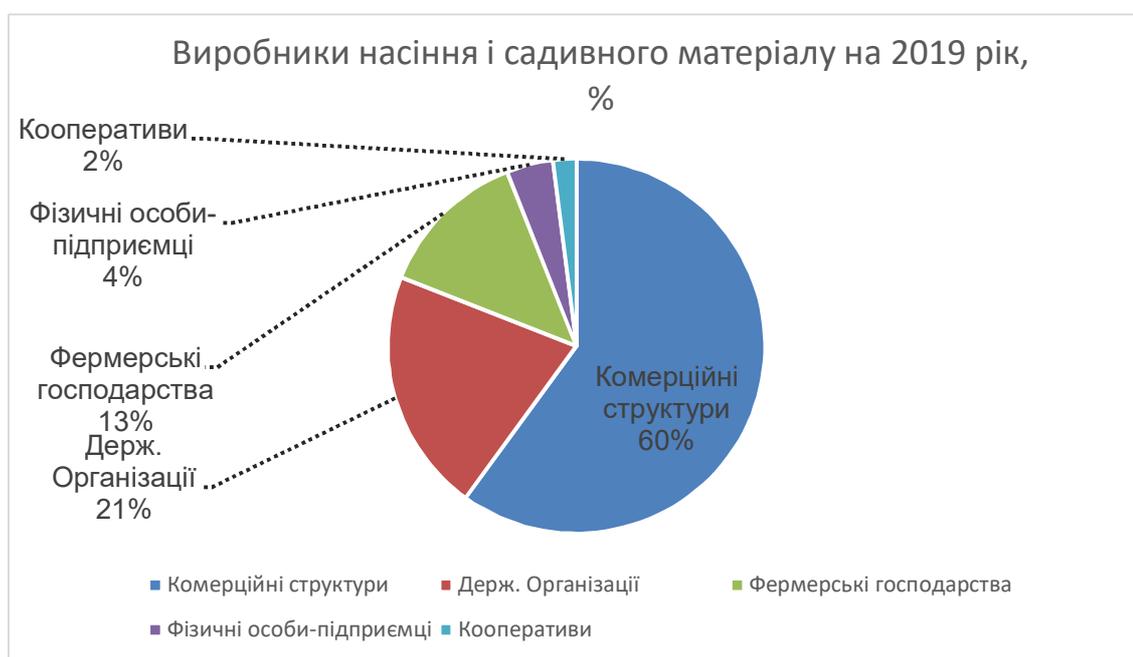

Рис.3. Виробники насіння і садивного матеріалу станом на 2019 рік,%

Джерело: побудовано авторами на основі [6]

Найбільший вплив на насінневий ринок України має в першу чергу Кабінет Міністрів України, Мінагрополітики та Держспоживслужба, їх основними завданнями у сфері регулювання ринку насіння України є [5]:

1. Врегулювання балансу та взаємовідносин на ринку
2. Запобігання розповсюдження корупції
3. Наповнення бюджету з податків
4. Підтримка чесної конкуренції
5. Забезпечення продовольчої безпеки

6. Стандартизація якості насінневого матеріалу у відповідності міжнародних вимог

Також велику долю впливу мають виробники насіння ,які в свою чергу хочуть забезпечити:

1. Збільшення прибутків
2. Виготовлення продукції, яка зможе конкурувати на ринку
3. Захистити права інтелектуальної власності на сорти рослин
4. Прозорі правила поведінки на ринку

Транснаціональні компанії мають такі ж самі інтереси тому, що більшість з них і є виробниками насіння, яке імпортується або виробляється на території України.

Нажаль середній рівень впливу мають самі селекціонери в яких інтереси визначаються у:

1. Захисті прав інтелектуальної власності
2. Забезпечення конкурентоспроможності сортів рослин

Національні компанії які мають середній рівень впливу сконцентровані на:

1. Лобюванні інтересів членів асоціації
2. Сприянні у встановленні єдиних правил на ринку
3. Гармонізації вітчизняних стандартів якості насіння до міжнародних, зокрема до вимог ЄС
4. Участь у розробці нормативно-правових актів для насінневої галузі

Найменший рівень впливу на ринок насінневих виробників має суспільство та громадяни в яких інтереси закладаються:

1. Збереження навколишнього середовища та екосистеми

2. Доступ громадськості до інформації
3. Збереження навколишнього середовища та еко системи
4. Можливість придбання якісної продукції за доступними цінами

Високий попит на насінневий матеріал, дає змогу іноземним компаніям входити на українські землі та будувати свої заводи. Підрозділи іноземних компаній займаються виробництвом сучасних сортів насіння ,яке є адаптоване до природно-кліматичних та ґрунтових умов України та використовують батьківські форми, які постачає материнська компанія. Діяльність компанії здійснюється на орендованих землях, використовуючи якісне обладнання та порівняно дешеву робочу силу. Також іноземні підприємства виробляють насіння на базі українських сільгоспвиробників, використовуючи матеріально- технічну базу. Виробництво насіння на території України значно знижує ціну на продукцію, а також покращує якісні показники через адаптацію до природно-кліматичних умов зон вирощування.

Причиною популярності зарубіжних виробників є комплексний підхід, разом із насінневим матеріалом компанія виконує агрономічний супровід до якого входять: підбір культури, вибір насіння, системи захисту та живлення рослин.

Не зважаючи на цінову перевагу вітчизняних виробників попит в порівнянні з іноземною селекцією є значно більшим, за рахунок не довіри до вітчизняних виробників. Це пояснюється тим, що деякі українські виробники недотримуються технологій вирощування – неякісний обробіток гранту, відсутність протруєння через економію коштів, несвоєчасний захист посівів від бур'янів, шкідників та хвороб, що негативно впливає на якість насінневого матеріалу. Не менш важливим є і те, як зберігається посівний матеріал, яке місце обирається для

зберігання чи відповідає воно вимогам до стандартів вологості, температурного режиму, контролем заселеності шкідників.

Заходами, які поліпшать довіру українських споживачів до вітчизняних виробників можуть стати: змінення процесу сертифікації, зберігання, більш якісний підхід до матеріально-технічних заходів. За відповідності насіння встановленим вимогам видають сертифікати, що засвідчують посівні якості насіння. Процедура сертифікації насіння здійснюється дотриманням вимог, установлених Постановою Кабінету Міністрів України (від 21.01.2017 №97) та з урахуванням стандартів ДСТУ 2240-93 і ДСТУ 4132-2002. У разі невідповідності насіння встановленим вимогам сертифікати не видаються. Під час імпорту насіння визначаються сертифікати міжнародного зразка на посівні якості (ІСТА) за умови наявності сертифікатів на сортові якості (ОЕСР).

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного насіння зернових культур, можливо і через формування нових державних стандартів на насіння з метою адаптації показників сортових та посівних якостей з європейськими [7]. Щодо вимог до виробництва та якості насіння є потреба узгодження вітчизняного законодавства з міжнародним. Деякі гібриди вітчизняної селекції за рівнем урожайності та стійкості до критичних погодних умов не поступаються найкращим зразкам зарубіжних аналогів.

Висновки. Насіннєвий сектор України має досить великий потенціал в частині виробництва та експерта, але частка насіння у зовнішній торгівлі є поки що незначною. В даний час на ринку України спостерігається висока консолідацію, що характерно і для світового ринку насіння. Завдяки тому, що сільськогосподарський ринок України швидко прогресує, потрібно розробити дієві стратегії для його подальшого розвитку.

Література:

1. Бакай, С. С. (1977) *Економіка насінництва*. Київ : Урожай, 110 с.
2. Зубець, М. В., Тивончук, С. О. (2006) *Наукові основи розвитку агропромислового виробництва на інноваційних засадах*. Київ: Аграр. наука, 480 с.
3. Захарчук, О. В. (2020) Світовий ринок насіння та місце України в ньому. *Економіка АПК*. № 4. С. 16 — 26. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004016>
4. Пічкур, О. В. (2006) *Правова охорона селекційних досягнень у рослинництві*: монографія. Київ: ПП «Авокадо», 804 с.
5. Зелена книга. Ринок насіння. <<https://cdn.regulation.gov.ua/de/85/2a/1a/regulation.gov.ua.pdf>> (2021, листопад, 02)
6. Державна служба статистики України <<http://www.ukrstat.gov.ua>> (2021, листопад, 02)
7. Перспективи насінневого ринку України <<http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13048-perspektyvu-nasinnievoho-rynku-ukrainy.html>> (2021, листопад, 02)
8. Сертифікація насіння: вимоги й міжнародні правила <<http://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/21265-sertyfikatsiia-nasinnia-vymohy-i-mizhnarodni-pravyla.html>> (2021, листопад, 02)
9. Стан та перспективи розвитку галузі насінництва в Україні <<https://infoindustria.com.ua/stan-ta-perspektivi-rozvitku-galuzi-nasinnitstva-v-ukrayini-dumka-eksperta/>> (2021, листопад, 10)
10. П'янкова, О.В. Ралко, О.С. (2016) Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. *Економіка та суспільство*. - № 5 / 2016 – Мукачєво: Мукачівський державний університет, с. 65-71.

References:

1. Bakai, S. S. (1977) *Ekonomika nasinnytstva* [Economics of seed production]. Kyiv: Urozhai, 110 s. [in Ukrainian]
2. Zubets, M. V., Tyvonchuk, S. O. (2006) *Naukovi osnovy rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva na innovatsiinykh zasadakh* [Scientific bases of development of agro-industrial production on innovative bases]. Kyiv: Ahrar. nauka, 480 s. [in Ukrainian]
3. Zakharchuk, O. V. (2020) Svitovyi rynek nasinnia ta mistse Ukrainy v nomu [The world seed market and Ukraine's place on it]. *Ekonomika APK*. No 4. S. 16 — 26. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004016> [in Ukrainian]
4. Pichkur, O. V. (2006) *Pravova okhorona selektsiinykh dosiahnen u roslynnnytstvi* [Legal protection of selection achievements in crop production]. Kyiv: PP «Avokado», 804 s. [in Ukrainian]
5. Zelena knyha. Rynek nasinnia [Green Paper. Seed market]. Retrieved from <https://cdn.regulation.gov.ua/de/85/2a/1a/regulation.gov.ua.pdf> [in Ukrainian] (2021, November, 02)
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian] (2021, November, 02)
7. Perspektyvy nasinnievoho rynku Ukrainy [Prospects of the seed market of Ukraine]. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniy-hektar/item/13048-perspektyvy-nasinnievoho-rynku-ukrainy.html> [in Ukrainian] (2021, November, 02)
8. Sertyfikatsiia nasinnia: vymohy y mizhnarodni pravyla [Seed certification: requirements and international rules]. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/21265-sertyfikatsiia-nasinnia-vymohy-i-mizhnarodni-pravyla.html> [in Ukrainian] (2021, November, 02)
9. Stan ta perspektyvy rozvytku haluzi nasinnytstva v Ukraini [Status and prospects of seed production development in Ukraine]. Retrieved from

<https://infoindustria.com.ua/stan-ta-perspektivi-rozvitku-galuzi-nasinnitstva-v-ukrayini-dumka-eksperta/> [in Ukrainian] (2021, November, 10)

10. Piankova, O. V. Ralko, O. S. (2016) Zovnishnia torhivlia Ukrainy: problematyka strukturnykh zmin ta priorytetiv [Ukraine's foreign trade: issues of structural change and priorities]. *Ekonomika ta suspilstvo*. - № 5 / 2016 – Mukachevo: Mukachivskyi derzhavnyi universytet, s. 65-71. [in Ukrainian]

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА

- КОРПОРАТИВНА ФОРМА ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА** 6
студентка, Валерія Волошина
- АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ** 16
кандидат економічних наук, професор, Микола Небава
магістр, Янань Лі
- ECONOMIC TRANSFORMATION OF CONSTRUCTION ENTERPRISES BASED ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT** 35
Andrii Shpakov, PhD in Technical Sciences, Associate Professor
- ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ** 50
доктор економічних наук, професор, Швець Н. Р.
аспірант, Акритов А. А.
- РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК**
- СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ТЕРМІНІВ-КОМПОЗИТІВ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАННЯ «SPIEGEL»)** 63
кандидат філологічних наук, доцент, Дружб'як С. В.
магістр, Бабик С. Т.

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

РИНОК НАСІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

кандидат економічних наук, доцент, Ралко Олександра

75

студент, Дишлик Владислав

журнал «Науковий огляд»
Journal «Scientific review»

Підписано до друку 28.11.2021
Формат 60x84/16.Гарн. Times New Roman.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Тираж 300пр.

© Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»
Свідоцтво ДР №325712
02192, м. Київ, вул. Юності 9/144.
т/ф. +380677371561
e-mail: nauogl@gmail.com